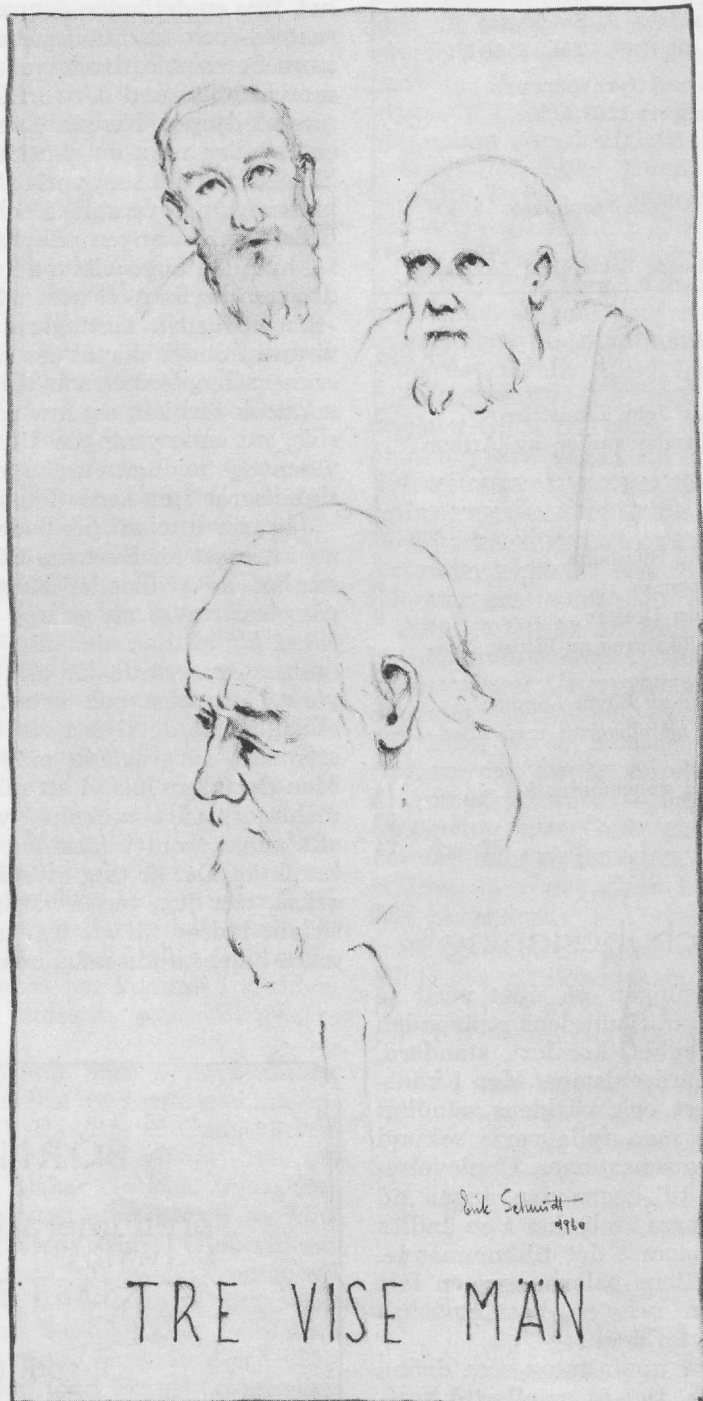

KUSTBON

Nr 4 Årgång 17

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1960

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Ansvarig utgivare: *Edvin Lagman*.

Redaktör: *Anders Stenholm*.

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1960 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1960 5 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1960 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehållet:

<i>Tradition och besinning</i> av E. Lagman	2
<i>Julens glädjebudskap 1960</i> av John Lindström	3
<i>Skrift i trosfrågor för estlandssvenskar</i> av Arthur Johanson	4
<i>Tre dikter</i> av E. Lagman	4
<i>Redaktionellt</i>	4
<i>De två milen hem</i> av Anders Stenholm	5
<i>Ovälkonna gäster</i> av E. Lagman	8
<i>Oar forr-gal heima</i> av Tomas Dreijer	9
<i>När polackerna härjade på Rågöarna</i> av Elfride Ros- man	10
<i>Böcker om Estlands svenskar</i> av Edvin Lagman	12
<i>Ur kantor Johan Nymanns självbiografi</i> med inled- ning av Elmar Nyman	14
<i>Färgsprakande S.O.V.-fest i novemberrusket</i>	14
<i>Bildkursord</i>	20
<i>Familjenytt</i>	22 och 24

Tradition och besinning

Aldrig har väl inriktningen på nuet varit så utpräglad som i våra dagar. Samtidens strävanden syftar till att skapa trygghet, komfort, standard, att göra livet till en välfärdsexistens. Men i känslan av tillvarons korthet och världens oändligt rika erbjudanden söker man fylla varje sekund med nya upplevelser, nya sensationer. Upplevelsejaktet lämnar ingen tid till begrundan, ingen tid för känslan, att vi dock bara är länkar i en ändlös kedja från det förgångna mot det tillkommande. Och så tappar vi den själens balans, som en fast förankring i traditionen och en besinningsfull hållning inför nu-kulten förlämnar.

Av mången brukar en uppfattning som denna betraktas som reaktionär. Det är emellertid kortsynt att icke erkänna de värden, som känslan för

och kunskapen om det förgångna representerar. Man är dock bara en halv människa, om man inte erkänner sin roll som länkens utan anser sig vara "sig selv nok".

Vi estlandssvenskar har upplevt tider, då vi varit tvungna att leva helt i nuet, att åsidosätta tanken på det förgångna. De nästan ofattbara händelserna under det gångna kriget, då vi plötsligt stod mitt uppe i ett skeende av historiska mått, lämnade föga tid till begrundan, utan krävde snabba och djärva beslut, samtidsinriktade och omedelbara handlingar. Det förgångna fick under anpassningsivern i Sverige träda i bakgrunden. Det var väl för de flesta en temporär nödvändighet. Hos en del ledde denna tid definitivt bort från minnes- och traditionsgemenskapen, men hos det stora flertalet estlandssvenskar tyckes känslan av samhörighet med det förflutna hela tiden ha funnits på djupet. Nu när Sverige inte mera är helg och söndag utan en ganska oideell vardag, bryter känslan för det som varit åter fram i dagen för att balansera den prosaiska och förflackande materialistiska inriktningen på nuet. Det är glädjande att se, hur den ånyo växande uppskattningen av traditionen berikar oss som människor.

En realistisk iakttagare säger förmodligen, att vi nu i minnet skapat oss en idealbild av Estlands svenska bygder och vår tillvaro därborta. Därmed må dock förhålla sig hur som helst: faktum kvarstår, att anknytningen till det förflutna innebär väsentliga andliga värden, skapar själslig jämvikt, stabiliserar i en sensationsjaktande tillvaro.

Jag tror inte, att jag bedrar mig, när jag tycker, att intresset för Svenska Odlingens Vänners verksamhet är i ökande. Kustbon, som så mången gång varit nära att ge upp andan, börjar tydligen också bli alltmer omistlig. Ju längre tiden lider, desto större värde får allt, som i den skrives om våra förra hem och orter. Även de minsta och alldagligaste detaljer i vår tillvaro därborta framstår som särpräglade mot bakgrunden av nuet. Men dessutom har vi att minnas vår historia, våra dialekter, vårt tankeliv, vår livsinställning och allt annat, som i förening gav vår tillvaro dess karaktär. Det är ting av stort intresse. Men det är också, tror jag, reella värden, ty känslan för allt sådant bidrar till att forma mera besinningsfulla, mera balanserade människor.

E. Lagman.

FÖR NYA
prenumerationen på
KUSTBON
i god tid!

JULENS GLÄDJEUDSKAP 1960

av komminister JOHN LINDSTROM

Ängeln sade till herdarna: "Varen icke förskräckta. Se, jag bådard eder en stor glädje, som skall vederfaras allt folket. Ty i dag har en Frälsare blivit född åt eder." Luk. 2: 10—11.

Åter är det jul! Vilka tankar och minnen, känslor och stämningar väcker ej detta till liv. Tanken söker sig framförallt tillbaka till barn-doms hemmet. Ljusa och vackra minnen gömmer sig i hjärtat därifrån. De gamla vackra julsederna med ljus och eld på hemmets härd, med julgåvor och julgran. Julottefärden till kyrkan, då julens klockor ringde samman till den högtidliga gudstjänsten. Julevangeliet lästes, och julsalmerna och julsångerna tonade till bruset av orgeln. Allt detta blir åter levande för vår blick i juletid.

Det är också vad vi upplever varje jul, om ock i någon mån skiftande. Julfirandet är i regel förknippat med hemmet. Julen är därför främst en familjehögtid. Den skapar hemkänslor. Den skapar hemkänsla, var vi än befinner oss. Vackert och värdefullt är det, att julen kan samla oss själviska och splittrade människor kring hemmets härd i givandets glädje. Det är ock glädjande och sant, att så många människor under julen besöker gudstjänster och framför allt deltaga i julottan. Det skapar högtidsstämning. Men allt detta är dock julens utanverk. Detta har visserligen sin uppgift att fylla, men endast som en inramning till julens budskap. Det yttre får inte skymma undan det inre. Behöver vi inte ge mer plats åt julens innersida? —Vi behöver sannerligen bereda tillräckligt rum för andakt och stillhet i hemmets slutna värld. Det "enda nödvändiga" är, att mer lyssna till julens gamla och dock alltid nya glädjebudskap, till tonen från himmelen: "Se jag bådard eder stor glädje, som skall vederfaras allt folket. Ty i dag har en Frälsare blivit född åt eder." Må denna glädje, som julevangeliet vill förmedla åt oss, få genomsyra och förädla vårt julfirande. Glädjen över att Frälsaren har kommit i världen. Det är julens rikaste budskap, som vill ge oss den rätta helgfriden.

Vi behöver åter och åter höra detta budskap, att "Gud så älskade världen, att han utgav sin enfödde son" (Joh. 3: 16). Här har vi Guds kärlek, som söker oss människor. Vi får glädjas över att det finns en Gud, som älskar oss alla. Ingen förskjutes. Ingen är utesluten eller glömd av kärlekens och barmhärtighetens Gud. "Gud vill att alla människor skola varda frälsta och komma till sanningens kunskap" (1 Tim. 2: 4). I sin kärlek söker han oss, som utan hans hjälp är hemfallna åt synd och död. "Icke sände Gud sin Son i världen för att döma världen utan för att frälsa världen" (Joh. 3: 17). Därför bringar julbudskapet oss alla ljus, frid och frälsning. Det är den stora

julglädjen. Vi behöver icke gå bävande och klagande, om vi tager emot budskapet från Gud, hur än livets stormar brusar runt omkring oss. Alltjämt kan vi höra ekot från den första julnatten i de trösterika orden: "Varen icke förskräckta!" Budskapet från Gud skänker oss mod, glädje och rikedom, som ingen kan beröva oss. Det har med sig glädje av bestående värde. Det är julgåvan, som överträffar alla andra gåvor. Gud uppenbarar så för oss sin godhet och barmhärtighet i krubban i Betlehem. Härifrån utströmmar den himmelska kärleken över oss. Stjärnan, som lyste över stallet, lyser jämväl den enskilda människan i det stora människohavet. Den lyser över död och grav och tid. Den lyser oss fram till det eviga, oförgängliga och ovanskliga. Dess sken når fram till Guds tron. Låt oss därför dröja i stilla begrundan så som herdarna och de vise männen inför julens budskap och under. Våra försök att fatta det förblir alltid famlande. Ty ingen kan fullkomligt förklara undret. Men alla kan få uppleva Guds frälsning. "Ty en Frälsare är född åt alla." Men vägen till Betlehem går inte över hat, avund och ondska. Den går i kärlekens och fridens tecken. Det hjälper inte, om vi har aldrig så rätta kristliga lärouppfattningar, om avund och hat råder i hjärtat. Nej, vi behöver alla mera kärlek, stor glädje och sann frid.

Att fira jul är att öppna sitt hjärta i bön och bot för julbudskapet från Betlehem. Ty endast på det sättet får vi del av julens rätta innehåll, den stora julglädjen, som är förankrad i orden: "Ty i dag har en Frälsare blivit född åt eder", för mig, för dig. Det är så julglädjen blir till vad den är ämnad att vara — en stilla glädje i hem och församling över Guds gåva i Jesus Kristus. Vi behöver alla så innerligt väl en inre samling och stillhet inför det glada budskapet från Gud om frid på jorden.

Så kommer då julen med sitt gamla och dock alltid nya glädjebudskap. När julhögtiden är förbi, må vi då gå in i vardagen med tack och lov till Gud för vad vi hört och sett.

Han kommer, till vår frälsning sänd,
och nådens sol, av honom tänd,
skall sig ej mera dölja.
Han själv vår herde vara vill,
att vi må honom höra till
och honom efterfölja,
nöjda,
höjda,
över tiden,
och i friden
av hans rike
en gång varda honom like.

Ps. 55: 4.

Skrift i trosfrågor

för estlandssvenskar

Estlandssvenskarna hade en lång tid av prövning och oro innan överflyttningen till Sverige blev verklighet. Under den tiden var sinnena uppfyllda med allt det, som dag för dag skedde. Det var inte lätt att under sådana tider öva den andakt, som man sedan gammal tid varit van vid. Det kan även tänkas, att mycket av det religiösa arvet gick förlorat under de första åren i Sverige, i den radikalt förändrade situation, som man hamnade i. Det har kanske inte heller varit lika lätt att infoga sig i det nya hemlandets religiösa liv som i det profana.

Tanken på att genom en liten bok om trons innersta värden påminna mina vänner om det vi ändå fått i arv från fäderna, har länge upptagit mitt sinne. Nu har tanken förverkligats i form av en liten skrift, som jag gärna vill överlämna till alla dem, som kan ha intresse för religiösa ting. Skriften är samtidigt en hälsning från er tillgivne vän

Arthur Johanson

MEDDELANDE

Den lilla skriften *Vår gemensamma tro*, utgiven av kyrkoadjunkt Arthur Johanson, sändes gratis till alla estlandssvenskar, som insänder namn och adress antingen till Kustbons redaktion, Ek-näsvägen 2, Stockholm K, eller till Herr Johan Hammerman, Hökmossevägen 13, Hägersten, eller till Kyrkoadjunkt Arthur Johanson, Gustav Rydbergsgatan 1, Malmö. Boken kan även avhämtas vid estlandssvenskarnas offentliga möte i Betesda kyrkan i Stockholm, söndagen den 8 januari 1961 kl. 15.

Boken kommer att expedieras så snart den blivit färdigtryckt. Med densamma följer en postgiroblankett, som jag hoppas skall bli brukad, eftersom distributionen och de redaktionella omkostnaderna i samband med utgivningen beräknas uppgå till minst 1:— kr. per exemplar.

Arthur Johanson

REDAKTIONELLT

Med detta nummer följer som bilaga två inbetalningskort. Det ena gäller prenumerationen på tidningen Kustbon för år 1961, det andra avser medlemskapet i föreningen Svenska Odlingens Vänner under samma tid. De blygsamma belopp, som inflyter genom dessa inbetalningskort, utgör den ekonomiska grundval, på vilken tidningens och föreningens fortsatta existens vilar. Helt säkert har alla, som läser dessa rader, för avsikt att sända in sin prenumurations- och medlemsavgift vad det lider. Men visste ni, att skattmästarens arbete underlättas högst avsevärt, om inbetal-

TRE DIKTER

Ord . . .

Magiska tecken
stjärnor i magikerns
mantelfäll:
ord av skiftande
kryptisk grad.
Fascinerad sänder jag
sökande på en våglängd
gnistrande pejling.

☆

Variation

En blick gör det klart
och fullt medvetet,
blixtnabbt:
allt förskjuts och får sin mening
bara genom detta enda.
Se solens glitter på havet,
se blåklockan vid stenen,
hör vinden, hör löven,
känn doften från smultron
eller Sapphos antryskon —
vad du vill:
allt får samma tolkning.

☆

Gammalt mysterium

En dag är plötsligt allting annorlunda
ty alla strålar bryts mot samma fokus
så bländande och gripbart nära.

Och verklighetens skarpa ytterlinjer
förtonar bort men bryts mot samma blickpunkt
som uti sig förenar allt det andra.

Och så blir allt en väldig återspeglings
av ett mysterium med smärtsam glädje.
Man biktar, men ens bikt blir bara jubel.

E. Lagman.

ningen sker i början av det nya året eller före årsskiftet. Låt oss vara riktigt exemplariska i år och skicka in femman eller tian redan under mellandagarna.

Slutligen vill Kustbons redaktion och S. O. V:s styrelse tacka sina prenumeranter och medlemmar för det gångna året och önska alla en

GOD JUL

och ett

GOTT NYTT ÅR!

DE TVÅ MILEN HEM

av ANDERS STENHOLM

Det var julafton 1937. På kaserngården i Uuemöisa höll matkön på att upplösas. Att de väl-disciplinerade, kakifärgade infanteristerna avnjutit en traditionell julmiddag stod ej att ta miste på. Den genomträngande surkålslukten bredde snart ut sig i bataljonens inpyrda naftalinatmosfär. Nu var tiden kommen för tjugotalet rekryter, som fått sina permissionsansökningar beviljade, att ge sig av. Jag hörde till dem, men min permission var förknippad med ett villkor. Jag tjänstgjorde på staben och hade tillsammans med en stamanställd underofficer fått i uppdrag att utarbeta ett bokslut över "bataljonens affärsdrivande verksamhet", som bestod i utarrendering av ett mindre jordbruk. Egentligen var det ej så bråttom med detta bokslut, men på bataljonen fanns en amper kapten, som aldrig försummade ett tillfälle att påminna sina underlydande om vem som makten hade. Sålunda vart det bestämt, att ingen permission kunde påräknas, förrän bokslutet var klart. Efter två timmars frenetiskt arbete med kulram och penna var permissionsvillkoret uppfyllt. Men då hade klockan hunnit bli två. Alla vet hur kort en mulen julaftonsdag är. Sannerligen, började det inte skymma redan? Två mil skiljde mig från hemmet på Ormsö, där mor och far väntade. Två mil är inte någon vägsträcka att tala om i vanliga fall, men situationen blir en annan, när färden skall ställas över is, om vilken man ej vet om den bär eller brister. Redan nu stod det klart, att större delen av vandringen måste ske i mörker.

Genvägen över den sankade, men nu tillfrusna strandängen mellan Uuemöisa och Hapsal avverkades på en knapp halvtimme. Gatubelysningen var redan tänd i den lilla staden, då jag stegade genom dess idylliska kullerstensgränder. Utan större hopp om framgång gjorde jag ett svep över torget och utefter Karja- och Postigatan för att utrona, om någon ormsöbo hade gästade staden och eventuellt dröjt sig kvar. Men jag såg ingen. Några tillfrågade stadsbor kunde bara bekräfta, att öborna i dag lyste med sin frånvaro. Väglaget var förmodligen för dåligt.

En smula vankelmodig stod jag en kvart senare i Bergfelds park och blickade ut över den sterila isvidden. Paralepskogens sågtandsprofil tecknade sig ännu någorlunda tydligt mot den blytungade decemberhimlen. Men Hästholmen, som låg en mil längre bort, kunde man blott se som en grå, konturlös strimma vid horisonten. Strax till höger om Hästholmen antydde Obbholmens knappt skönjbara siluett var Ormsö låg. Dit skulle jag alltså för att fira jul. Alla mina tidigare nitton jular hade jag tillbringat där.

Soldater i matkö utanför köket i Uuemöisa.

Här fanns inte tid till funderingar. Skulle företaget ha någon utsikt att lyckas, måste vandringen över isen påbörjas omedelbart. Ryktesvis hade jag hört, att öns postbud hade tagit sig över isen några dagar tidigare. Men jag hade också hört, att Obbholmsströmmen ännu inte var ordentligt tillfrusen. Eftersom jag saknade karta och kompass och mörkret snart skulle göra all orientering omöjlig, gällde det att redan nu inta en sådan kurs, att jag inte kom i närheten av den farliga strömmen. Av erfarenhet visste jag, att den bärkraftigaste isen låg på Hästholmsidan om strömmen. Kunde jag bara ta mig över till Hästholmen, vore den största faran över. Som väl var, blåste det ganska kraftigt. Nästan motvind visserligen, men det kändes ändå tryggt att ha vindriktningen att gå efter, när mörkret kom.

Jag tänjde ut stegen och försökte hålla ett gott tempo. Om ungefär tre timmar borde jag vara hemma. Då skulle det bli skönt att få slå sig ned vid ett riktigt julbord med korngrynskorv och skinka, med nygräddat, doftande vetebröd och skummande, hembryggt öl. Men allra först skulle jag nog ta mig ett ordentligt bastubad. Vid det här laget hade bastun säkert fullgjort sin uppgift som korvrökeri. Där hade också sedan i morse både hemmafolk och grannar i olika omgångar piskat sina kroppar röda med konserverade björkriskvaster. Men ännu kunde man kanske med ett par skopor vatten få "kårest'n" att ge ifrån sig en portion het, välgörande ånga. Särskilt min högra kind skulle komma att må väl av behandlingen.

Blåsten hade tilltagit, och ansiktet ansattes hårt av den snåla västnordvästvinden. Det såg faktiskt ut, som om ett oväder var i antågande. Sikten hade krympt oroväckande fort, och alla landmärken hade dolt sig i töcknet.

Men isen var god och företedde inga svaghets-tecken. Fortsatte det att vara kallt några dygn till, skulle den snart bära både häst och lass. Och då skulle flitiga ormsöbönder på kommunens anmodan ge sig ut och "märka" den. De skulle med tall-, gran- och enruskor staka ut en snörrak, permanent vinterväg mellan Derängen och Lembitugatans mynning. Utefter detta stråk skulle sedan all trafik mellan ön och fastlandet gå under årets kallaste månader. Där skulle småväxta, seniga hästar i maklig takt dra tunga ved- och timmerlass till staden, och där skulle glada marknadsbesökare utröna sina pållars snabbhet och uthållighet på återvägen. En och annan sparkstöttingsåkare skulle kanske ibland bryta enformigheten i den långa häst- och slädkaravanen. Men några motorfordon skulle man ej få se. Hördes någon enstaka gång motorljud från den vägen, kunde det bara betyda en sak: "kohtupristav", d. v. s. utmätningssmannen var i farten. Gick hans motorcykelfärd till Ormsö, innebar det i regel, att en fattig öbo blev ännu fattigare. Det sidvagnsförsedda fortskaffningsmedlet var en effektiv, motorerad skvallerbytta, som på rekordtid knattrade ut för en hel by vem som råkat i ekonomisk misär. Man förstår så väl att en och annan ormsöbo i en sådan stund kunde anse, att tallruskorna på isen var av ondo och borde avlägsnas, eller rent av önskade att de måtte leda vissa resenärer till ett betydligt varmare ställe än Derängen. Men det var i undantagsfall man resonerade på det sättet. För det mesta var ruskorna till välsignelse.

Just nu saknade jag dessa barriga vägmärken oerhört. Det befarade ovädret hade kommit. Snön vräkte ned med sådan kraft, att den täppte till både ögon, näsa och mun. Endast hörselorganen erhöll nödortfött skydd under de nedfälda öronlapparna på uniformsmössan. De tunga, järnskodda pjäxorna trampade som i en mjölsäck. Det var svårt att få fotfäste i den lösa yrsnön, och en viss trötthet började göra sig gällande i benen. Fördomda kapten! Jag hade förskonats från detta elände om jag fått gå två timmar tidigare. Men vad kunde göras åt den saken.

För övrigt var det så mycket inom det militära som man inte kunde göra något åt och som man ur soldatsynpunkt hade svårt att förstå. Hur var det till exempel med håret? Det kortklippes intill huvudsvålen redan första dagen man gick i kronans kläder. Att snaggningen ombesörjdes av furir Veskis söta fru var en klen tröst för en nybakad student, som i månader vinnlagt sig om att få litet fason på sina motsträviga lockar. I den gamla ryska armén var kalklippningen en åtgärd i lusbekämpande syfte, men i trettioalets Estland fanns ej fog för denna drastiska mesyr. Där var snaggningen rätt och slätt ett ur trakasseringslusta framsprunget tillplattningsförfarande. När hårstubben hade vuxit till sig några millimeter, dröjde det ej länge, förrän en viss kapten av uppenbart välbefinnande harskade sig och domderade på bred tartu-estniska: "Too-oh, kurat, karuseks lähete mul'. 'Ommen' ommikul olgu karvad maas!" (Jaså, ni håller för f—n på att bli luden.

Se till att borsten är borta i morron bitti!). "Olgu" — verkställ! Sällsamma imperativ, som krävde total åtlydnad och underkastelse, som negligerade förnuftsskäl och blankt struntade i om det fanns en lus på bataljonen att bekämpa eller ej. — Och hur var det med namnbegabberiet, som vissa officerare hängav sig åt och som riktade sig mot de icke-estniska namnen? Ett efternamn, som slutade på —man, förvrängdes och förlöjligades till "—mainn" (liktydigt med jänta), och ett namn...

Vad var det? Det lät som ett pistolskott. Men inte från ett eldvapen. Ljudet kanade utefter isen och tonade bort i nordlig riktning. Typiskt sprickbildningsljud. Hade jag kommit för nära strömmen? Omöjligt att veta. Vinden hade avtagit något, men snöfallet hade blivit desto ymnigare. Jag hade ingen klocka, och det var svårt att bedöma hur långt jag hade hunnit. Men av tröttheten i benen att döma, måste jag ha gått rätt långt. Snön gick nu högt över vristerna. Jag erinrade mig vad jag läst i en anatomibok om människokroppens asymmetri. Där stod att man ej med förbundna ögon kunde gå över en hundra meter lång bro utan att törna emot räcknet. På grund av att det ena benet var något längre än det andra, kunde man med andra ord inte hålla en rak kurs, när man berövades sina yttre orienteringsmöjligheter. Måhända berodde en vilsegången människas förmenta cirkelgång just på en sådan disproportion i hennes benbyggnad. Men vilket ben var i så fall längre? Åt vilket håll skedde avdriften? Man borde kanske ta reda på den saken med ett experiment. Pjuuh! Där gick ett nytt pistolskott. Rent instinktivt ändrade jag kursen en aning sydvart. Försöket fick anstå till en annan gång.

Jag hade varit med om sådana ljudsensationer förr. Förövrigt i samma trakt. Det var för ett par år sedan, då jag efter jullovet i fars och några andra ormsöbönders sällskap skulle återvända till skolan i Hapsal. Resan anträdde så tidigt på morgonen, att vi i gryningen befann oss på Obbolmen. Därifrån skulle vi sedan till fots ta oss över den nytillfrusna Hapsalviken till Paraleplanet. Men redan efter en halvtimmes vandring på isen insåg vi, att försöket var dömt att misslyckas. Det svaga istäcket brakade och knakade. Ja, det började faktiskt gå i vågor, innan vi gav upp. Det var under den färden jag blev förtrogen med de karakteristiska isskotten. Den gången fick vi vända, bege oss till Norrby, hyra en liten fiskebåt och i den ta oss över till Ramsholm på Nuckö för att sedan fortsätta vandringen på den något bärkraftigare isen utefter Enbystranden. Jag minns hur trött jag var, när vi långt fram på eftermiddagen äntligen nådde vårt mål. Men den tröttheten var ingenting emot vad jag nu kände.

Ja, det hade sina sidor att bo på en ö. De förrådiska höst- och vårisarna krävde ständigt sina offer. I kyrkans kor hängde en minnestavla med överskriften: Dem tog havet. Som konfirmand hade jag för fyra år sedan studerat den på nära håll. Vem kunde då ana, att en av konfirmationskamraternas namn i dag skulle stå inhugget på den tavlan. Det var en av traktens egna söner, som

under en fisketur på den svaga isen vid Obbholmsströmmen, fick sätta livet till. En mössa på vakens kant røjde var tragedin hade ägt rum. Isdubbar hade kanske kunnat vara till någon nytta, men sådana användes ej. Jag hade inga heller, fastän jag som scout hade lärt mig ett och annat om deras användbarhet i kritiska is-situationer. Ja, som sagt, det hade sina sidor att bo på en ö, när naturen var vrång.

Men vad var det? En snögubbe? En vilsegången jultomte? Det hade slutat att snöa nu, och det vita snötäcket lyste upp nattmörkret så pass mycket, att man kunde se något tiotal meter framför sig. En översnöad sten! Tack och lov! Jag måste vara i närheten av Hästholmen. Mycket riktigt. Där fanns flera flyttblock, alla täckta med ett tjockt lager av nyfallen snö. Och där, strax till vänster, stod de cypressformade enbuskarna insvepta i granna hermelinmantlar. Jag kände igen trakten. Faran var över. Nu återstod bara att ändra kursen en aning mot norr för att sedan på säker is traska raka vägen mot Vitnäset på Ormsös sydkust. Men å, vad jag var trött. Jag måste först sätta mig på en sten och vila en liten stund. Så där, ja. Det kändes som att sjunka ned i en mjuk fåtölj. En obeskrivlig känsla av tacksamhet och välbehag genomströmmade kroppen. Och det föreföll, som om naturen kände det på samma sätt. När snöstormen bedarrat, sänkte sig friden och stillheten över nejden. Så rent och fint allting var! Naturen hade slutat sin julstädning och rullat ut sin vitaste golvmatta. Jag kände mig nästan ovärdig att beträda den. Jag satt kvar.

Och den vita mattan överbländades som på en filmduk i en likaledes ren, men tvärrandig tras-matta, som låg på ett nyskurat brädgolv i en liten rödmålad stuga. Där stod ett färdigdukat julbord utefter ena kortväggen, och där sprakade brasan i en stor, vit kakelugn innanför dörren. Nästan mitt på golvet stod en halvklädd julgran. Varför hade man inte hängt upp de kulörta glasbollarna? Var fanns julgransglittret? Och varför var inte ljusen tända? Så här fick väl inte en julgran se ut på självaste julafton. Här måste nåt göras. Så'n tur då att jag kom. Seså! De små bollarna hänger vi upptill på de små grenarna och de större längre ned. Dock inte hur som helst. Färgharmoni och balans ska' de' va'. Flaggorna på snöret låter vi löpa i spiraler runtomkring granen, och glittret arrangerar vi som strålar från stjärnan i toppen. Röda äpplen och fransiga karameller får fylla ut luckorna i grenverket. Där bereder vi också plats åt tomtéblosser. Till slut lite krulligt "änglahår" på några utvalda kvistar, och granen ser ut som den ska'. Nu fram med tändstickorna, ty nu ska' "ljusen tändas därhemma". Men så konstigt. Stearinljusen brinner inte. De är stelfrusna som istappar. Javisst. Brasan har ju slocknat. Luften är rå, och andedräkten syns i rummet. Usch, så kallt det känns utefter ryggen.

O, Herre Gud, jag måtte ha sovit. Tröttheten tog tydligen överhand, när spänningen släppte. Hur länge hade jag suttit här? Det kunde nog inte ha varit så länge. Håret var ännu klubbigt av svett

under uniformsmössan, och fötterna var inte anmärkningsvärt kalla. Ändå bar jag inga strumpor utan hade fötterna reglementsenligt inlindade i "jalanartsud", d. v. s. fottrasor eller fotdukar. Det här gick dock inte an. Jag måste komma i gång igen och få upp kroppsvärmen.

I betydligt nedskruvat tempo klafsade jag vidare mot Vitnäset. Isen var nu pålitlig och kursen kollationerad. Återstod bara problemet att få krafterna att räcka till. Hur lång väg kunde jag ha kvar? Uppskattningsvis fem, sex kilometer. Men snön var djup och fotförflyttningen mödosam. Jag måste ta det lugnt men samtidigt försöka gaska upp mig en smula.

Hur annorlunda såg det inte ut i dessa farvat-ten på sommaren. Till exempel när byns ungdom gjorde sin årligen återkommande söndagsutflykt till Hästholmen. Då kunde man se levnadsglada pojkar och flickor breda ut sig på de fiskfjälls-beströdda durkarna i de små segelbåtarna och under några snabbt förbiilande söndagstimmar glömma vardagens slit och släp. Var Kråk-Lars med, lät han frikostigt sitt tvåradiga dragspel lju-da över vikens vatten. Annars var det någon annan som med resegrammofonens hjälp presenterade den sista Jularbo- eller SOS-skivan. De musikaliska inslagen avlöstes av kvicka, mustiga historier. Skratten klingade, flick-kinder rodnade, det var fröjd och gamman. Och väl framme på Hästholmen lekte man "Å jänta å jag" och "Prästens lilla kråka" och dussintals andra välkända ringlekar. När man så småningom fått nog av den kollektiva förlustelsen, dansade man vals och polka på den blommande ängen. Och de präktiga enbuskarna liksom inbjöd till kurragömmalek.

Ja, det var då det. Nu var det julafton. Och mycket snö. Mycket, tung snö. Jag måste allt sätta mig ett tag igen. Bara ett par minuter. Så lång tid som det tar att långsamt räkna till hund-ra.

Ett, två, tre, fyra, fem — enbuskar — hermelinmantlar — istappar — stearinljus. Det var då för märkvärdigt om det inte skulle gå att tända de där ljusen. Jag gör allt ett nytt försök. Den här gången ska' jag hålla vänstra handen kupformigt omkring veken och skydda lågan mot snöstormen. Va' va' de' jag sa'. Där brinner ett av ljusen! Svagt och flämtande, men det brinner.

Å, jag tappade visst räkningen. Jag måste gnugga bort sömnen ur ögonen. Men ljuset finns ju där fortfarande! Visst hade jag hört, att trötta manöversoldater kunde gå omkring och drömma med öppna ögon, men det här skenet måste komma från en reell ljuskälla. Få se nu. Det måste komma från Timms stuga vid Humleviken. Absolut. Där, strax till höger, syns Vitnäsets branta strand, där drivisen på våarna brukade skruva upp sig till väldiga ispyramider, och där, till vänster, ligger bryggan, öns kommunikationsbrohuvud sommartid.

Skall jag gå in och vila mig hos Timm? Nej, inte på julaftonen. Då vill nog varje familj vara för sig själv. Det är förresten bara ett par kilometer kvar till hemmet nu.

OVÄLKOMNA GÄSTER

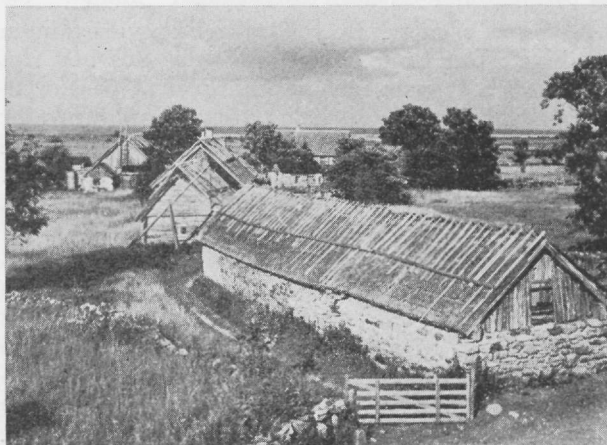
En 1400-talsbild från Odensholm av E. LAGMAN

Anm. Denna berättelse bygger på de två nedan nämnda breven. Endast vissa detaljer är fritt utformade.

En vacker sommardag i slutet av juni eller början av juli år 1429 fick odenholmsborna bevittna ett vid denna tid kanske inte alltför ovanligt skådespel. Från sydväst kom ett handelsfartyg, en vacker kogg med alla segel satta och stävade in mot Finska viken. Plötsligt dök ett annat skepp upp i nordost. Det höll rakt ned på koggen, girade upp och bordade den. Några dagar senare — den 9 juli — rapporterades, att ett preussiskt fartyg från Danzig uppbringats med gods och allt av finska sjörövare.

Våren 1437, alltså åtta år senare, skulle Odensholm få uppleva sjörövarers framfart på ett ännu mer handgripligt sätt.

Den 22 april hade Revals borgmästare och råd avsänt en skrivelse till Johann, biskopen över stiftet Ösel-Vik. I detta hade det framförts klagomål över att handelssjöfarten i de vatten, som hörde till stiftet, stördes av illgärningsmän. Sunden och holmarna kring Nuckölandet erbjöd utmärkta gömställen för sjörövarna. Harga och Bisholm var då ännu två öar, som låg i mynningen till sundet mellan Nuckö och Eyland. Litet längre in låg ön Lyckholm med en mängd vikar och småholmar.

Från Odensholm

Sundet var farbart även för större fartyg; med mindre skepp kunde man smyga in bakom skogsdungar och vassruggar och ligga väl gömd. Dessa vatten var också enligt källornas vittnesbörd bland de allra fiskrikaste i Nord-Estland, och den som dolde sig i vikarna där, behövde inte ha bekymmer för maten. I det brev, som "måndagen efter närmast föregående jubilate" utgick från

Jag har ett mycket dunkelt minne från dessa kilometer. Isen hade ändå erbjudit ett någorlunda jämt underlag att trampa på. Men här gick det ej att hitta någon banad väg. Rakt över gärdena gick färden. Snötäcket låg här ännu tjockare, särskilt i svackorna, och dådde effektivt alla fårar och diken. Jag vet ej hur många gånger jag ramlade på den sträckan. Ja, jag har ett bestämt minne av, att jag kröp ibland. Vid Petors kvarn — som aldrig blev färdigbyggd, därför att ett splittande blixtnedslag ansågs ha bevisat, att förbannelsen vilade över det företaget — kom jag ut på strandvägen, som ledde upp till byn. På vacklande ben gick jag genom de folktomma gatorna. Det gula skenet från gårdarnas fotogenlampor hälsade mig välkommen. Här och var skymtade tända julgranar mellan de fördragna gardinerna. Någonstans i fjärran försökte några öglada ynglingar ta upp en sång. Annars var det tyst. Julfriden hade sänkt sig över byn.

Klockan var bortemot tio, när jag stapplade in genom barndomshemmets dörr.

— God Jul!

— God Jul!

Vid bordet satt mor och far och väntade i den svagt upplysta stugan. De hade inte velat tända julljusn förrän jag kom hem. Den äldre sonen

var i Sverige och firade jul vid Tärna folkhögskola. Han kunde bara vara med i tankarna. Då jag sålunda var familjens enda barn denna jul, och julen ändå mest var barnens högtid, kunde föräldrarna allt invänta sitt barn, innan de satte i gång med julfirandet. Så resonerade de. Jag hade ju meddelat, att jag skulle komma.

— Men vad du dröjde, mitt barn.

— Ja, jag blev litet försenad i starten. Jag kom inte i väg riktigt så tidigt som jag hade beräknat.

När vi hade ätit, satte jag mig i gungstolen. Hela kroppen liksom stelnade till. Jag såg julljusn tändas och hörde mor sjunga: "Ett barn i dag är oss givet". Liksom genom en slöja skimrade stjärnan i granens topp. Hur var det jag hade lärt mig om granen i söndagsskolan:

Roten är BARNET i krubban lagt.

Toppen är KRISTUS i hemmelsk prakt.

Stammen är KORSET med Frälsaren på.

Grenarna är ÄNGLAR, båd' stora och små.

Julfirandet gick vidare. Flämtande stearinljuslåg speglade sig i de kulörta bollarna. De otaliga ljusreflexerna göt liv i stjärnans glittersvans och lekte ömt i de krulliga lockarna på granens grenar. Men i gungstolen satt en trött soldat och sov.

Reval, klagade stadens styresmän över ett rövarband, som hade ett skepp liggande vid en holme benämnd Harge ("... van ener losen partye, de de solen hebben en schip ligghende by enem holme genomet Harge").

En tidig vårmorgon — det var dagen efter Sankt Georg, alltså den 24 april — kom ett fartyg in mellan reven utanför Pällandet på Odensholms sydvästsida. Det hade seglat förbi stora hamnen i morgongryningen, letat sig förbi Flutugrännan, Tattargrännan, Skeppsstensgrännan och Järngrännan men inte vågat försöket att ta sig in genom Tomasgattet utan fortsatt förbi Skarvarna och Hyljeflytan. Det föreföll att finnas en rätt väl skyddad landningsplats vid Kågrundet. Visserligen var det av allt att döma endast en obetydlig hamn för småbåtar, men klarade man sig in där, kunde man obemärkt smyga sig på byn, som ju inte väntade större fartyg från det hållet.

Landningen tog dock sin tid, och solen låg på horisonten i nordost, när de beväpnade männen nådde byn. Odensholmsborna var redan uppe. Männen hade rott ut efter sina fångstredskap. Torsken gick till litet längre norrut, och sjörövarna observerade inte de små båtarna i morgondiset utanför öns nordvästspets. Fiskarna följde med undran det främmande skeppets förhävanden och greps av onda aningar: den som kom med ärliga uppsåt ankrade i stora hamnen mellan Skallskaten och Bastuleden. Där låg för övrigt en seglare från öarna, som skulle till fastlandet och ta in fraktgods. Sjørövarna kände tydligen till, att där inte fanns något för kapare att hämta och antastade därför inte lastfartyget.

Kvinnorna mjölkade just korna i nötgårdarna och barnen drev ut fåren på vallarna, då de främmande männen rusade fram. Flera människor såg dem på en gång och skrek ut sina varningsord. Alla sprang, men somliga hann inte undan utan blev fasttagna och tvingades till sina stugor, där de fick ta fram vad de hade av penningar och värdesaker. Mattias Rönns vackra hustru, som var från Reval, förstod kaparnas språk. Somliga talade estniska och andra finska. Hon hade i staden bevittnat flera våldsamma gärningar och kunde behålla huvudet kallt. Hennes nuvarande man hade t. ex. i ett slagsmål svårt sårat sin farbroder Jakob Rönns dräng Lasse och året innan fått stå till svars inför rätta i Reval. Hon hörde nu, att rövarna talade om att gå ned till stranden och lägga sig i bakhåll för männen. Emellertid dröjde det, innan de kom i väg, och under tiden hade Rönns hustru hunnit smyga sig ut ur byn. Hon sprang ned till stranden och lyckades påkalla männens uppmärksamhet. De rodde in till land, och Mattias Rönn och lotsen Hans beslöt genast att bege sig över till fastlandet för att skaffa undsättning. För säkerhets skull tog Mattias sin hustru med i båten.

När på eftermiddagen biskopens folk styrde ut mot Odensholm från Digerhamn eller Spjuthamnen (Spitthaven), som viken då kallades, hade kaparna redan börjat föra sitt byte ombord på sitt fartyg under Pällandet. Några av dem hade satt

Oar forr-gal heima

En sång på runömål av Tomas Dreijer (1947)

Melodi: Där som sädesfälten böjer sig för vinden

Som oar heima var pa Run mitt e Ris-vike
vi levd gott å all var gla som fun pa grein.
Allt som hevds hä hav vi e oart prehte rike
å eie stuo pa en stadjan grundval-stein.

Allt var tür oart eie som vi hav å sketa:
oaker, eng som heim å djur å sko å loand.
Faste ervo jamt var soart å milla leta
trivds all gott, både gammet folk å boan.

Sondan var han dajen som blei noga hoalder,
engt blei meier gjord som hä som nedet var.
E kirke dick do jamt, faste tin var koalder,
han dajen hulas all å froam sitt ervo var.

Run han var en prehtjan holm mä sko å backa.
Allt var kjürt å prehtet som tür växt å var.
E gjardo sit do hors folke heie hacka
en somar-da, tür var boan å moang ung-par.

Som vi leid gal Run kom toar e moangens oua,
hä var en da som vi all no minnas foa.
Sjon han brout, vatne stänkt å boano goula,
engen visst hoa licklet reisa oar skutt goa.

Seinst som vi sit oa von kjäre Run-bo holmen
var von prehte skojen å gal Houbers ton.
Froam Run sturds kosa ått Svenska onda stormen.
Reisa hoan dick lickle ive Ester-sjon.

Hjen e Sverige, e oar eie füdros loande,
ska vi leva nu, faste Run er kjär.
Vi gleime knappast oart forrgal heima loande,
e tanka å e droumen ira vi jamt tür.

sig i besittning av handelsskeppet i stora hamnen och höll just på att göra det segelklart, när de siktade biskopens folk, som kom i några små, snabbgående båtar. Ställda inför övermakten skyndade de sig i land, men två av dem, som befann sig nere i kajutan, upptäckte faran för sent och togs till fånga av de biskopliga. Kaparskeppet hann komma under segel och försvann utåt havet med sitt byte.

De två fångarna togs omedelbart i förhör, men det gick inte att få ut något av dem. De fick följa biskopens folk till slottet i Hapsal och kastades i tornet. Vid nästa förhör bekände den ene fången, en est, att han i tre dagar varit tillsammans med sjörövarna. Den andre ville inte lämna något besked. Det framgick, att han var finne eller svensk — han kunde både finska och svenska —, och han förstod tydligen också tyska, men han vägrade att tala och yppa något. Det var bara att förpassa honom tillbaka till tornet och låta honom mjukas upp litet till. Han skulle nog omsider berätta, vad

NÄR POLACKERNA HÄRJADE PÅ RÅGÖARNA

av ELFRIDE ROSMAN

Det var en vacker försommardag med strålande sol och ljumma vindar, som kom svepande från sydväst. Det dallrade i luften av fuktig värme, och solen hade redan stigit så högt, att daggen var så gott som upptorkad. Utmed stranden växte gräset grönt och saftigt ända ut i vattenbrynet. Fåren betade av det späda gräset, några lekfulla lamm hoppade och skuttade och tycktes njuta av solen och värmen.

Jag, en liten spänstig flicka på tretton år, och Nikes nann, en gammal gumma, som närmade sig de sjuttio, var fåraherdar för dagen och drev byns alla får, femhundra eller flera, ut till Dalen, alltså till öns västra strand. Där fanns bra fårbeten på heden mellan dalarna, och där kunde man sitta och ha det skönt, eftersom det såg ut att bli en vacker dag.

Så drog sig fåren längre bort och vi följde efter. När vi hade nått Dalbacka, sökte vi upp en lämplig sittplats. En stor enbuske med en sten intill var det bästa ställe man kunde tänka sig. Runt omkring var marken vit av smultronblommor. Nikes nann tog fram lin och skulle tvinna skosnören, men jag förstod, att om hon gjorde det, så behövde hon även munnen till hjälp. Därför sade jag: "Tag fram strumpstickningen i stället och berätta något riktigt gammalt för mig, till exempel om den gamla goda tiden, då allt land som vi ser här nedanför backen var hav." Nikes nann tyckte det var roligt, att jag hellre ville höra berättas om gamla tider än springa och leka, så hon virade ihop linet och stack det i fickan innanför kjolen och tog fram stickningen, som hon bar i vallpåsen, där hon även hade maten.

"Om jag skulle ta och berätta om den tiden, då polackerna var här och härjade", sade hon. "Som

han visste om sjörövarnas tillhåll under Harga och i Hangö skärgård.

Samtidigt utgick befallning över hela stiftet, att alla ämbetsmän skulle hålla ögon och öron öppna, så att onda sjöfarare kunde infångas och behandlas så, som de förtjänade.

Och den 28 april på Sankt Vitalis martyrens dag 1437 skrev biskop Johann på Hapsals slott ett brev till borgmästaren och rådmännen i Reval. Han rapporterade det skedda och lovade att göra allt som stod i hans makt för att stävja sjörövarnas framfart samt önskade, att adressaterna måtte förbli "gesund unde wolmechtich to langen saligen tiiden."

Men revet utanför Kågrundet och Pällandet på Odensholm bär än i dag namnet Kaparrevet.

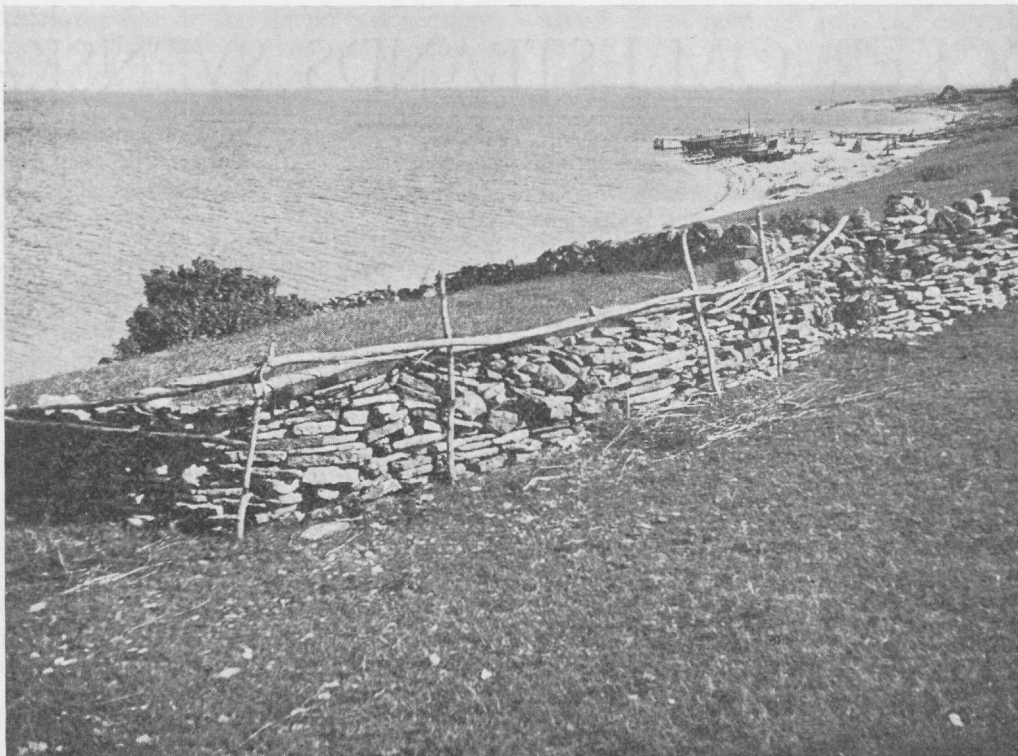
du kanske vet, fanns här förr i tiden mycket skog. På Gransgjäda där borta var granskogen förr så tjock, att när barnen skulle driva korna hem till Storbyn på kvällarna, hände det ibland, att de inte visste, vilken stig som var den rätta. Därför tog de någon av kossorna i svansen, och kon visste mycket riktigt, var hon skulle gå fram. Kyrkan i Kors är delvis byggd av virke från denna skog.

Där borta i Glågidåken fanns förr en by. Hur många gårdar där fanns är ej bekant, men åkrarna, som fortfarande brukas av andra har förr tillhört denna by och likaså skogen däromkring.

Så kom polackerna och drog fram och mördade, brände och rövade bort folks egendom överallt i landet. En vacker sommardag kom de även hit ut till Rågöarna för att plundra.

I Storbyn eller Mokidbyn, som vår by då kallades, hade någon råkat se, när de rodde över havet, och människorna hann sätta sig i säkerhet, men i Glågidbyn kom de så överraskande, att ingen hade vetskap om någonting, förrän de råa soldaterna befann sig mitt i byn. Två flickor i Sotesmatses-gården höll just på att sätta oket på oxarnas nackar, ty de skulle ut och plöja. Plötsligt fick en av flickorna se, att främmande karlar kom springande rakt emot dem. Hon sade till systemen att kvickt släppa oxarna, men den andra flickan hann varken släppa oxen eller springa utan stod som lamslagen, tills de råa soldaterna tog tag i henne. Då först kunde hon skrika. Den ena systemen skulle springa till skogs, men de hann upp henne. När karlarna kom hem på eftermiddagen, hittade de båda flickornas avhuggna huvuden bredvid varandra, uppsatta på var sin gårdsgårdsstör. Deras kroppar låg en bit därifrån. Den tredje systemen hade, när polackerna kom, just befunnit sig nere vid stranden med sitt lilla barn och tvättat kläder. Stranden var kal utan träd eller något annat skydd, så när som på några enstaka enbuskar och stenar i vattenbrynet.

Plötsligt fick hon höra sina systrars skrik på hjälp. Ropen var så hjärtskärande och fulla av skräck, att hon började skaka i hela kroppen. Hon fick tag i sitt barn och såg sig omkring åt alla håll för att finna något gömställe, men inget sådant tycktes finnas. Så fick hon syn på en sten en bit ute i vattnet. Kanske var den så hög, att den kunde ge litet skydd. Utan betänkande rusade hon ut i vattnet, som räckte henne nästan upp till midjan. Barnet höll hon tätt intill sig och skyddade det från att bli vått, och så tryckte hon sig intill stenen, som skyddade henne från landsidan. Hon tittade försiktigt fram bakom stenen för att se vad som stod på där hemma, men gårdens träd

Motiv från Rågöarna

och husen skymde sikten. Hon såg dock främmande karlar springa fram och tillbaka mellan byggnaderna, och ljudet av raa skratt och tillrop på ett främmande språk trängde ut till henne, där hon stod darrande av skräck. Inga av gårdens folk syntes till. Systrarnas skrik hade tystnat ganska snart, och hon trodde, att de kanske hade lyckats fly eller gömma sig, eftersom hon endast hörde främmande röster. Hon visste, att hennes man och hennes far hade begivit sig till Dalbacka med en tjur och en kviga. Det tog sin tid att ro dit över och tillbaka igen tänkte hon. I de andra gårdarna syntes ingen till, och hon trodde, att folket där hade hunnit sätta sig i säkerhet. Men varför höll de hemska karlarna bara till därhemma? Vad hade de egentligen för sig? Hon hade nu stått bakom stenen i flera timmar. Armarna hade nästan domnat, och hon hade blivit kall i hela kroppen av att stå i vattnet, som var ganska kallt, fastän solen sken. Barnet, som hade somnat vid hennes hjärta, var dock varmt och gav även henne av sin värme.

Hon kom så väl ihåg nu, hur hon och systrarna en dag hade suttit och kardat ull och talat sams emellan om tidens händelser och om polackernas härjningar och våldsdåd överallt där de drog fram. Ännu hade de fått vara i fred på Rågöarna, men den dag var kanske inte så långt borta, när de kom även hit ut. Då sade en av systrarna till henne: "Vi är åtminstone ogifta och ensamma och har bara oss själva att ta vara på, men vad skall du göra, som har ett litet barn att skydda." "Vi får lämna oss alla i Guds beskydd, så kan intet ont vederfaras oss Guds vilja förutan", hade hon svarat.

Barnet sov fortfarande, och det hade blivit tyst uppe i byn. Hon vadade upp ur vattnet efter att först ha sett sig om åt alla håll. Hon var nu så stel i hela nedre delen av kroppen, att hon knappt kunde ta ett steg, men hon var tvungen att försöka komma upp på det torra. Utmattad nådde hon land, där hon smög sig bakom en enbuske och lade ned barnet på marken. Själv lade hon sig bredvid, ögonen föll ihop och hon domnade bort.

Plötsligt vaknade hon av att det knastrade i gruset av fotsteg. Hon reste sig till hälften för att fly, men så fick hon se, att det var hennes egen man, som kom för att leta efter henne. "Gud ske lov att du är här", sade han, "jag har sökt dig överallt, men så kom jag ihåg, att du skulle gå hit ned och tvätta, och därför kom jag hit." Så talade han om, vad som skett därhemma, att flickorna hade blivit mördade och den snälla oxen slaktad. Barnet hade nu vaknat och ville hem för att få mat, och när de såg ut åt havet fick de se två båtar avlägsna sig, vilka hade legat dolda bakom en udde. Då förstod de, att polackerna hade givit sig av från ön.

Alla öns bönder samlades nu till rådslag för att bestämma, hur de hädanefter skulle göra för att skydda sig själva, sina djur och annan egendom. Det beslöts, att vakt skulle hållas både dag och natt, när det var vackert väder; blåste det, hade de ingenting att frukta. Alla djur som kunde undvaras skulle föras ut till Daln. En herde skulle vara där ute på dagarna och se till att de betade nere i dalen, men på nätterna kunde de få gå även uppe i backarna, ty i mörkret kunde ju inga sjöfarande se dem. Pengar och andra värdeföremål

BÖCKER OM ESTLANDS SVENSKAR

En inventering av EDVIN LAGMAN

Under århundradenas lopp har en jämförelsevis rikhaltig litteratur uppstått kring estlandssvenskarna. Här nedan presenteras några av de äldsta arbetena på området t. o. m. Russwurms "Eibofolke". Presentationen fortsätter i kommande nummer av Kustbon med ytterligare viktiga verk fram till vår egen tid.

Under senare delen av 1600-talet, alltså under den svenska tiden i Estland var en man vid namn Thomas Hiärne ridderskapssekreterare på Ösel. Denne, som härstammade från Sverige och var svensk till börd, skrev på 1670-talet ett digert arbete om Baltikum, "Ehst-, Lyf- und Lettlaendische Geschichte". Det börjar med geografisk översikt över de östbaltiska områdena och skildrar sedan i samtidens anda ländernas historia sedan äldsta tider fram till författarens egen tid. Ett fantasirikt sagostoff om Baltikums äldsta öden ingår här; detta är som historia givetvis av föga värde. Men sedan följer en intressant krönika med värdefulla inslag om folkens liv, seder och tro. Bl. a. har författaren återgivit estniska ordstäv och talesätt på originalspråket, redogjort för gamla estniska trosföreställningar osv. Vad som emellertid intresserar oss mest är beskrivningen av estlandssvenskarnas bosättningsområde. Han

nämner "Narjö und die beyden Rogöö", "Odensholm, Nuckö und Oresö" (Ormsö) vid Viks kust samt Dagö, Ösel och Runö bland de öar, som då hade helt eller delvis svensk befolkning. Mannö, säger han, har ett svenskt namn, och man antar därför, att svenskar bebott ön i gamla tider. Svenska bönder befolkade också större delen av kusten från Hapsal till Rågö. På 1600-talet fanns det sålunda fortfarande svenska bönder på Ösel, men de var få till antalet och var bosatta inom ett begränsat område, Svorbhalvön. Många ester på Ösel sade sig härstamma från svenskar. Att så verkligen var fallet, säger Thomar Hiärne, tycks bestyrkas därav, att de klär sig som svenskar och att de är mycket pålitligare än den övriga estniska befolkningen, varför på ön boende tyskar gärna tar dem i sin tjänst. Vid vilken tid dessa svenskar kommit till Estland, kan Hiärne inte yttra sig om med någon bestämdhet, men han anser, att det inte råder något tvivel om att de är rester av gamla svenska kolonier. Detta, menar han, intygar det fornsvenska språk, som talas där. Vi kan alltså genom Thomas Hiärnes krönika få en god bild av den estlandssvenska bebyggelsens utsträckning på 1600-talet och om den uppfattning man då hade om estlandssvenskarnas härstamning.

skulle grävas ned i jorden. Ännu på senare år hände det, att folk kunde få se penningseldar på nätterna. Det var koppar- och silvermynt, som ibland gav ifrån sig ett blågrönt sken påstods det. De djur, som behövdes hemma, såsom mjölkkor och hästar, hölls på dagarna gömda i skogen på Gransgjäda, där några herdar alltid höll vakt. Förr i tiden gick även grisarna ute på bete.

En dag fick en bonde, som stod på vakt på Mokullen och spejade ut över havet, se några båtar som sköt ut från land och närmade sig Rågöarna. Det såg inte ut att vara några vana sjöfarare ombord. Båtarna vände ibland långsidan till och krängde hit och dit. Här var ingen tid att förlora. Bonden skyndade till byn för att berätta vad han hade sett, och bud skickades till alla byar och gårdar. De kvinnor som hade småbarn sprang till skogs med dem. Männerna höll sig i närheten av hemmen. Denna gång var polackerna långt flera än förra gången, och när de inte kunde komma över något av värde tog vreden överhand, och så började de tända på gårdarna. Detta var ju en lätt sak, eftersom i varje eldstad (grugva) fanns kol bevarade för att elden skulle hållas vid liv. Tändstickor fanns ju inte på den tiden.

En gammal man satte i gång med att värma vatten, och när det började koka, bar han upp det på loftet. När sedan polackerna stod nere i farstun

och började slå in dörren, stälpte mannen grytan med det kokheta vattnet rakt över deras huvuden. I en stuga i Glågiby byn bar en kvinna in enris och rutten halm. När hon såg att polackerna hade tänt på i flera gårdar, hävde hon halmen och enriset i grugvan och blåste på kolen. Strax började det brinna, och tjock rök bolmade ut genom dörren. (Skorstenar fanns inte då.) När polackerna kom för att tända på, bolmade röken ut, så att de inte kunde titta in i stugan. De trodde då, att den redan brann, och gick förbi. På så sätt blev den stugan räddad, och det var den enda, som stod kvar efter branden i Glågiby byn. Den står kvar än i dag, fast den sedan blev flyttad till Storbyn. När hela byn var en enda askhög, ville människorna inte bosätta sig där igen, utan de flyttade i stället till Mokidbyn. På det sättet blev den byn mycket större och fick namnet Storbyn.

Med eldbränder i händerna sprang polackerna omkring och tände på skogen också, ty de hade märkt, att både människor och djur fanns gömda där. Så brann hela den fina skogen ner, och endast askan blev kvar. Många människor fick släppa livet till, och många djur slaktades, och köttet fördes bort.

Stugan, som flyttades till Storbyn, det är Lotes-Matsas gamla stuga, fastän den ju har blivit ombyggd och förändrad under århundradenas lopp.

Hiärnes historia, som är skriven på tyska, utgavs 1835 i Dorpat av den baltiske vetenskapsmannen dr C. E. Napiersky. Den torde numera tillhöra rariteterna inom bokvärlden.

Den första monografin över en enskild estlandssvensk bygd utkom av trycket år 1847. Det var Kapell. Adj. i Tavastehus, Ph. D:r Fredric Joachim Ekmans "Beskrifning om Runö i Liffland." Boken är tillägnad "Thet Redhelika uäch Heederwärdha Gaal-Fuälket upa Runö-Loand", och tillägnan lyder: "Uthi thenna book sändhis Edhir, Ährlika Männer uäch Kånu! een ringhia kinkki aff then fordne Pastooren, suåm upa Edhirt loand, uthi itt uåhr, deeladhe medh Edhir muångin pet-sikas uäch sleht stundh." Boken omfattar följande kapitel: Runö-landet, Byn, Innevånarne, Pastoret (Prestegården), Kronans Inrättningar, Runö församling, Pastorer å Runö, Märkvärdigheter ur Kyrkoböckerna. Det är en akttningsbjudande samling intressanta upplysningar om alla sidor av Runöbons tillvaro under förra delen av 1800-talet, som här lämnas. Det skulle föra alldeles för långt

Den har fått större fönster, och den har bytt halmtak flera gånger om, men de rökta stockväggarna härstammar från den tiden, och stockarna ska vara huggna på Gransgjärde. Man vet inte bestämt, när polackerna härjade, kanske är det fyra- eller femhundra år sedan.

Som du kanske vet, är jag född i den gården och uppvuxen i just den stugan. När jag gifte mig flyttade jag därifrån, och nu har min bror gården. Jag härstammar nog från samma släkt, som ägde gården på polackernas tid, och är väl släkt med kvinnan som stod i vattnet med barnet på armen. När jag var barn hörde jag mycket berättas om gamla tider, men nu har jag glömt bort en stor del.

Så småningom intog svenskarna landet, och det blev åter fred, och de sådde råg i askan, som det heter. På Stora Rågö växte rågen hög och kraftig, och därför fick ön namnet Stora Rågö, men på Lilla Rågö växte rågen dåligt, och därav fick den ön sitt namn.

Tre svenskar skall ha varit de första som bosatt sig här, och deras namn lär ha varit Klement, Roder och Berol, och dessa namn lever fortfarande kvar. Om dessa var de första människorna, som började bryta mark här på öarna, då de ännu var obebodda, eller om de bosatte sig här strax efter polackernas härjningar och sådde råg i askan, sedan svenskarna intagit landet, det vet jag inte bestämt, men det är svenskar, som gett öarna deras namn."

Fåren hade lagt sig det ena efter det andra. Endast en gammal tacka stod kvar och idisslade. Gumman tittade upp mot solen och nös. "Ja detta är sant", sade hon, "eftersom jag bara nös en enda gång."

"Fåren sover så gott, och jag börjar också bli sömning. Fridi, se du efter fåren så länge, jag tror, att jag ska slumra till ett litet grand (droken å liti)". Så tog hon stickpåsen och storduken, lade dem under huvudet och sov snart gott.

att citera — man vet inte vad man skall utelämnas, ty allt fångslar. Jag nöjer mig med att återge en slumpvis vald anteckning om innehållet i kyrkboken år 1757: Jan. d. 25 blef vid Socknestämman förbjudet: att gossar skulle röka Tobak. "Das nachtrennen" (nattrännandet) blef likaså förbjudet, såsom ock Flickorna strängeligen erinrades, att ej med bränvin locka "die Jungens in ihre Buden" (pojarna till sina sovrum i visthusen). Sockenstämman synes också ha förbjudit det beryktade häxeriet, vare sig det gällde att göra nästan skada eller bara hota därmed. — Detta var emellertid bara en lustig detalj i förbigående. Det bestående intrycket blir Ekmans klara och förälskade framställning av idyllen och sagoön i Rigabukten.

Den första översikten över Estlands svenskbygder och deras särart lämnades av August Sohlman 1852 i ett litet häfte om 32 sidor, "Om Lemningarne af svensk nationalitet uti Estland och Liffland". Emellertid grundar sig hans framställning inte på självsyn utan på uppgifter från annat håll. Han säger själv härom (s. 24): "En tysk skoleinspektör, i Hapsal, herr C. Russwurm, har deremot (alltså i motsats till prästerna) genom sagoforskningar fått intresse för det fornnordiska språket och dymedelst äfven för den skandinaviska nationaliteten och litteraturen i allmänhet och har derföre i en följd af år egnat sorgfälliga undersökningar åt Eibofolkets lefnadssätt, språk och nationella förhållanden. Det är på godhetsfulla skriftliga och muntliga meddelanden af honom, äfvensom på flera särskilda afhandlingar och uppsatser i den uti Dorpat utgifna litterära tidskriften "Inland", som ofvanstående korta och ofullständiga teckning af östsvenskarnes egendomligheter förnämligast stödjer sig." Sohlman känner också till, att Russwurm ämnar utge ett stort arbete "Eibovolke oder die Inselschweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö". Som vi vet, så utkom ju Russwurms arbete endast tre år senare under en endast obetydligt ändrad titel.

Sohlmans framställning bär prägel av de nationella och romantiska tankegångar, som utmärkte hans egen tid. Själva intresset för "folket", i svennerhet för särpräglade grupper och bygder, sprang ju fram ur det tidiga 1800-talets nyromantiska stämningar. Men skildringen av bygd, folk, seder och bruk är saklig och låter oss blicka in i tänkesätt, trosliv, övertro osv. hos 1800-talets estlandssvenskar.

Carl Russwurms "Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö", som utkom 1855, har liknarde utgångspunkter. Detta arbete, som för fem år sedan presenterades i Kustbon, skall i det aktuella sammanhanget inte upptagas till närmare behandling. Det må endast konstateras, att det hittills är den enda allsidiga översikten över estlandssvenskarna, deras historia och bosättningsområde — i många stycken givetvis föråldrad men i ett flertal avseenden av nästan oskattbart värde. Den är 1800-talets stora insats i forskningen rörande vår relativt livligt uppmärksammade folkgrupp.

Ur Kantor Johan Nymanns självbiografi

Aren vid Paschleps seminarium

I Kustbons julnummer 1959 återgavs ett avsnitt ur kantor Johan Nymanns självbiografi. Det handlade om hans tioåriga verksamhet som lärare och som föreläsare i kapellet på Odensholm. I årets julnummer publiceras det avsnitt där han skildrar sina år som elev och lärare vid seminariet i Paschlep. Anteckningarna är gjorda några år efter avlagd folkskollärarexamen, då han ännu var i tjugoårsåldern. Minnesfelen bör sålunda vara obetydliga.

Som bekant anlände de av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen utskickade missionärerna T. E. Thorén och L. J. Österblom i augusti 1873 till Nuckö. Prosten Girgensohn därstädes beslöt att Österblom skulle stationeras på Ormsö för att biträda kyrkoherde Nordgren med undervisning av skolbarn, medan Thorén skulle stanna på Nuckö. Girgensohn hade stora uppgifter i beredskap åt den unge läraren och missionären. Han skulle upporganisera och förestå ett seminarium, som skulle utbilda lärare för Estlands svenskbygd. Behovet av kompetenta lärare var skriande, och lagens föreskrifter om treårig skolplikt kunde inte följas.

Att det var si och så med folkets läskunnighet var sålunda helt naturligt. Med skrivkunnigheten var det naturligtvis ännu sämre beställt.

Sedan man lyckats hyra ett hus i byn Paschlep, kunde undervisningen i det nya seminariet påbörjas i slutet av år 1873. Upprop hade utgått till alla svenska församlingar i guvernementet att lämpliga elever var välkomna till seminariet, men endast nio unga män infann sig då undervisningen

började. Av dessa var fem från Nuckö, tre från Ormsö och en från Korkis. Tre års trägna studier förestod nu dessa pionjärer. (För Johan Nymann blev studietiden dock nästan fyra år, eftersom han efter avlagd examen fortsatte med en påbyggnadskurs). På skolschemat stod undervisning i bibelkunskap, biblisk historia, katekes, allmän historia, svenska språket, välskrivning, geografi, räkning, naturlära, ryska språket, estniska språket (senare även tyska språket), musik och sång. Den största undervisningsbördan ålåg Thorén själv. Biträdande lärare var församlingens kantor, A. Vestersten, och senare läraren J. Kuuskmann, som undervisade bl. a. i tyska, ryska och estniska språken och dessutom i bokbinderi. Efter honom kom Jaan Liewoh och Johan Nymann.

Den första kullen utexaminerades den 10 december 1876. Hur den såg ut framgår av bilden. Den kortväxte ynglingen strax vänster om Thorén är Johan Nymann.

Färgsprakande S. O. V.-fest i novemberrusket

Lördagen den 26 nov. inbjöd föreningen Svenska Odlingens Vänner till traditionellt höstsamkväm i Hushållsskolan Margaretas lokaler i Stockholm. Publiktillströmningen överträffade alla förväntningar, och en del av de bortemot tvåhundra deltagarna fick nöja sig med läskedrycker i stället för kaffe. Arrangörerna får tydligen i fortsättningen vara mer optimistiska när de har att bedöma publikintresset för sina fester.

Programmet inleddes av föreningens vice ordförande, läroverksadjunkt Anders Stenholm, som i sitt hälsningsanförande bl. a. betonade bildens stora dokumentariska värde. Efter en uppvärmande allsång fick så fru Ingeborg Mihkelson (f. Pöhl) ordet. I ett lärorikt och intressant föredrag, beledsagat av ett hundratal färgsprakande ljusbilder, gav hon en mångfasetterad bild av det vackra berglandet Schweiz. Efter föredraget bjöd 10-åriga Ingrid Mickelin förtjänstfullt på tre pianosolon, och sedan var det dags för kaffedrickning och personlig samvaro vid de dukade småborden. Sångboken "Du sköna sång" kom till flitig användning. Den ena allsungen avlöste den andra, vilket givetvis bidrog till den goda stämning, som hela tiden rådde. Efter kaffet serverade vice ordföranden gästerna ett nytt färgbildsprogram, denna gång från Gotland. Ruiner, raukar, droppstenar, fågelberg, men framför allt delikata växtbilder — många i extrema närbildstagningar — hann etsas in på deltagarnas näthinor innan det så småningom blev dags att med andakt och inlevelse sjunga "Modersmålets sång" och försöka hinna hem innan det blev adventssöndag.

Den andra omgången svenska lärare, elva till antalet, utexaminerades i slutet av 1879. Lika många nya elever intogs på nyåret 1880. Men nu hade nya betingelser inträtt. Skolans myndigheter ansåg att svenskbygdens lärarbehov var tillgodosett genom de två tidigare årskullarna och därför slopades nu svenskan som undervisningsspråk. Undervisningen skulle i stället ske på tyska och estniska språken. Följaktligen anmälde sig också estniska elever till undervisningen. Detta nya läge komplicerade Thoréns ställning. Han behärskade inte estniska språket och hans kunskaper i tyska var tydligen heller inte så goda. Han beslöt sig dock för att med hjälp av sin forne elev Jaan Liewoh snabbförsöka lära sig estniska för att alltjämt kunna gagna skolan. En för Thorén synnerligen ansträngande tid följde. Överansträngning och svårigheter synas ha brutit ner hans krafter. Han måste småningom överlåta all undervisning på Johan Nymann och Jaan Liewoh. Själv behöll han dock ledningen av skolan.

I maj 1881, när ångbåtstrafiken kommit i gång, lämnade Thorén sina estlandssvenska vänner och återvände till Sverige för att vårda sin dåliga hälsa. "Alla, även de ogudaktiga kunde icke annat än bekänna, att han varit ett ljus för Nuckö", skriver Johan Nymann. Och han tillägger: "O, huru ödsligt och tomt var det icke efter honom!"

Till föreståndare och förste lärare efter Thorén förordnades nu Johan Nymann och skolundervisningen fortsatte. Det kändes tungt för de unga lärarna att överta allt ansvar för seminaristernas utbildning. Den tredje årskullen kunde emellertid utexamineras i vanlig ordning, men någon ny klass togs inte mer emot i Paschleps seminarium.

Det estlandssvenska bildningsarbetet är intimt förbundet med seminariet i Paschlep och med namnet Thorén. Denna lilla skolas betydelse för estlandssvensk andlig odling kan inte överskattas. De unga lärarna blev bygdens centralgestalter och de som skulle rycka upp sina fattiga och okunniga landsmän ur andlig försöfnings. Paschleps seminarium och Thorén fick emellertid också stor betydelse för esterna och för väckelserörelsen bland dem. Det utdrag ur självbiografien som följer vittnar om den starka religiositet som präglade seminariemiljön.

Johan Nymann föddes i Klottorp 1859 och var sålunda endast en fjortonårig gosse när Paschleps seminarium började sin verksamhet. Hur kom det sig att en så ung elev antogs till seminariet? Det var främst tack vare prosten Girgensohn. Denne hade själv kunnat konstatera att gossen hade goda skolkunskaper och visste genom andras utsago att han hade ett gott läshuvud. Det var dessutom ont om folk med tillräcklig skolunderbyggnad.

Vilka var då Johan Nymanns förkunskaper? När han var omkring sju år gammal började man med skolundervisning i en ria i byn Dirslätt, grannby till Klottorp, under ledning av en i Kuda seminarium utbildad lärare. Ett par år senare kunde skolan flytta in i ett nybyggt skolhus i Sutlep. Johan Nymann måste ge sig till tåls tills han fyllt elva år, fast hans håg till läsning var stor. Han lärde sig snart att läsa på egen hand och genom att intervjua barnen i granngården. "Så snart de kommo hem, så var jag genast dit för att efterspörja vad de hade hört och vad de lärt."

När han sedan bönade och bad att få lära sig skriva, vände fadern sig till godsets trädgårdsmästare, som skrev upp alfabetet på en papperslapp åt honom. Då gossen saknade såväl papper som griffeltavla måste han öva sig med kol och snart var alla dörrar och sänggavlar fullklottrade med bokstäver. Men nöden är uppfinningarnas moder. Han upptäckte att det gick att träna sig i skrivning med hjälp av två brynstenar — "hajnar" — om man skrev med den ena på den andra. Detta "papper" hade den fördelen att det aldrig tog slut.

När den riktiga skolundervisningen började i Sutlep slog han lärarna med häpnad, berättar han, genom att omedelbart skriva även lilla alfabetet, när han fick föreskrift med det stora. Redan andra vintern kallades den flitige eleven för

"primus" och fick vikariera för läraren när denne var förhindrad att sköta undervisningen.

Det rådde som nämnts treårig skolplikt, men skolgossen Nymann från Klottorp fick på egen begäran gå ett fjärde år i folkskolan i Sutlep. Enligt egen utsago hade han till våren 1873, då det var slut med skolgången i Sutlep, lärt sig så pass mycket att han kunde "skriva rent, såväl kallisom ortografi, och även flytande innanläsning". Dessutom kunde han redan från förskoleåldern hela psalmboken och långa katekesstycken utantill. När någon frågade gossen hur den och den psalmen löd kunde han inte bara rabbla upp verserna utan också tala om vilket nummer psalmen hade. Onekligen en bra grund att bygga på för en blivande klockare!

För dåtida förhållanden var den yngste paschlepseminaristens skolunderbyggnad säkert inte dålig. Och att han inte saknade ambition, därom vittnar de goda vitsord som tilldelades honom. Vårre var det med de materiella förutsättningarna. Endast tack vare en farbror — bonden hemma på Irjasgården i Klottorp — kunde hans högtflygande planer på lärarutbildning förverkligas.

Handskriftens stavning har normaliserats, i övrigt har inga ändringar gjorts. Uteslutningar (— — —) har endast gjorts då upprepningar förekommit och avseende uppgifter av uteslutande familjehistoriskt intresse.

Elmar Nymann

— — —

Jag kan ej beskriva min förtjusning över att så plötsligt ha fått tillfälle att lära mig till skollärare, varav jag hade en dunkel aning från min tidigaste barndom. Stor var även min högfärd inför mina jämnåriga kamrater i byn, — jag skulle bli skollärare; en för den tiden nästan otrolig sak. Dock fanns måhända få, som betvivlade min kunskap och duglighet, ty hela byn kände mig som en bokälskande gosse. Nu "syddes" och lagades allt i ordning, som var nödvändigt och en vacker dag reste vi av tillsammans med en annan Klottorps-(Nömkulls)gosse Johans Dans. Dit anlända funno vi redan några vara församlade. — Så snart vi kommo in, kom Thorén genast för att hälsa på oss, men utan att kunna göra sig förstådd av oss. Han betraktade mig noga och försökte förjaga min fruktan, som insmög sig hos mig, när jag ej förstod, vad han talade. Endast en sats: "icke är jag så grym", kunde jag begripa. Det var ej mycket att undra på då för tiden, när man ej hört det språket förr, utom det, som man läst i katekesen och testamentet, som till största delen var lika obegripligt. Därtill kom även det, att han talade mycket raskt och med en för oss nucköbor främmande ton.

Sedan allt var i ordning och gossarna voro församlade började undervisningen genast omkring början av November eller slutet av Oktober 1873. Att början var svår för så väl lärjungar som för lärare kan man förstå, ty de andra voro ej klokare än jag, undantagandes det, att Wormsarne förstodo att litet bättre tala svenska. Således kunde han (Thorén) ej i början göra sig rätt förstådd av oss, huru gärna han än ville det. Utom lektionstimmarna kallade han oss även

in till sig och jag minns, att jag första gången ej visste svara honom på alla frågor annat än "nej".

Vid undervisningen förekom nu den svårigheten, att uttalet var helt annorlunda, än man här på öarna lärt sig att uttala. Här brukade man uttala alla ord ordagrant såsom bokstäverna förekommo i boken, varföre det ej var litet överraskande för oss att lära uttala orden helt annorlunda t. ex. kärlek såsom tsjärlek m. fl. som vi uttalat ordagrant och såsom det även ljud på vår svenska. Sche-ljudet var dock det svåraste att inlära och jag minns, huru jag en hel natt höll på att försöka uttala ordet fixstjärnor, utan att ändå lyckas till min stora förskräckelse och bedrövelse. Dock allt går med tiden, om man tar i; jag som i början hade svårast att uttala, blev med tiden den bästa uttalare av orden.

Sålunda gled undervisningen sakta framåt, utan någon synnerlig paus. Vad som var det viktigaste av allt annat, var ju det, att han började undervisa oss till Kristus, för vilket vi alla voro helt främmande, emedan det varit en främmande sak för alla människor här. Såväl på lediga stunder som i lektionstimmarna förehöll han detta för oss, att en människa måste födas ovanifrån, för att kunna ingå i Guds rike, vilket vi väl någorlunda redan förstodo, men icke kunde tillämpa på oss själva. Jag minnes, huru han först enkelt och med värme började framhålla för oss frälsningens väg, huru han om kvällarna kallade oss till sig och frågade oss, undervisade oss och bad med oss. Hans vänliga tilltalan och hjärtliga öppenhet gjorde stort intryck på oss och vi började så småningom inse vår blindhet i det andliga. Därföre upphörde han ej att bedja Gud för oss, tills vi blivit helt fattade av Herren. Den första, som gav sig, var Johan Hammerman från Wormsö, vilken sedan - - även började verka på oss andra. Förr trodde vi, att endast Thorén kunde säga om sig, att han var ett Guds barn, nu kom även han med det talet, som ljud som en nyheternas nyhet i våra öron. När jag någon gång under lektionerna betraktade Thorén, märkte jag, huru lycklig han var, i synnerhet när han talade om Herrens ankomst, vilket kom mig att bäva. Under det jag sålunda betraktade hans ansikte, tänkte jag ofta: Ack, hade jag kunnat vara så lycklig som han, så frimodig, fri och utan fruktan för döden och domen! Men därunder föll det mig dock aldrig in, att just jag kunde komma i samma förhållande; aldrig kunde jag tro, att det kunde hända, ehuru jag av allt hjärta önskade det. Dock, vad som för människor är omöjligt, kan Han göra; *Jag blev frälst av bara nåd*. O, vilken salighet jag då förnam. — — —

Jag kan ej med bestämdhet säga, vad dag eller stund det var, som denna pånyttfödelse pågick hos mig, utan det var vintern 1874 efter nyåret. — — —

Under denna vinter kommo även de andra gossarna till sanningens kunskap. — — —

O, huru ljuvligt var det ej. Efter avslutade lektioner samlades vi om kvällarna i lektionssalen, läste och bådo till Gud och det var så saligt, att jag ej kan beskriva det. Ja, dagligen och stundligen fick jag erfara Guds ständiga närvaro, som icke kunde annat än uppfylla mig med salig hänförelse. — — —

Aftonböerna voro våra saligaste stunder. Då sjöngo vi våra nya sånger, som Thorén lärde oss. - - - Jag vill blott nämna några utav de vanligaste sångerna,

som fröjdade våra hjärtan: "Jag vet ett namn så dyrt och kärt", "Våga dig", "O, Gud min Gud, vad jag är glad", "Bevarad genom ditt behag," "Fattig, men dock rik" och många andra ur Engelkes sånger. O, vad sången då verkade på våra hjärtan till uppbyggelse. Några, som stodo och sågo uppå utanför fönstren, kunde alldeles icke begripa, vad sådant skulle betyda. Huru kunde en naturlig människa begripa sådant, utan att förr hava hört talas om sådant. Även många av dem blevo av nyfikenhet dragna att komma in och höra på, och de kommo på det sättet till sanningens kunskap. Därom skall jag tala på ett annat ställe. Vi skyndade ut till dem i köket, när bönen var slut och samtalade med dem och det verkade mycket på dem. Av alla byar började folket strömma dit och en rörelse uppstod i hela socknen: Tack och lov.

Nu några ord även om skolan: Thorén, som intet annat förstod, än svenska, undervisade blott på svenska språket och i alla ämnen såsom: religion, geografi, skönskrivning, rättskrivning, historia, naturlära, svensk språklära och sv. grammatik m. m. Men i en seminarieskola måste undervisning även lämnas i främmande språk, och så även här. Vi fingo undervisning även i estniska och ryska språken, men det av klockaren A. Westersten, dit vi under mer än två år två gånger i veckan måste gå till fots i god och dålig väderlek. Klockaren bodde 3 verst från Paschlephovet. Således måste vi vandra 6 verst två gånger i veckan, onsdagen och lördagen. Om middagen återvände Worms- och Wichterpallgossarna till Paschlep för att spela orgel och vi Nuckögossar stannade kvar hos klockaren där vi fingo spela orgel till kl. 4 då även vi återvände hem. — — —

Sålunda förflöt tiden, utan att något synnerligt föreföll. Allt gick sin jämna gång och Herren var med mig och ledde mig vid sin hand. Den som hoppas uppå Honom, honom skall intet gott fattas, så var det med mig. Ehuru min egen far intet ägde, så ingav Gud dock min husbonde lust att aldrig tröttna, utan lämna mig mitt nödiga uppehälle vid skolan. Min egen far betalade lönen. (skolavgift), som blott uppgick till 5 rbl årligen, en obetydlig summa, som dock var dryg nog för min fader som var och ännu är fattig. — — —

Däri genom att vi lärde känna Jesus, kommo vi även i förbindelse med de svenska troende vännerna och de skänkte oss ett och annat genom Thorén, isynnerhet böcker. Pilgrimssånger fingo vi allra först. O, huru dyrbara voro de icke; ack om det alltid hade varit så!! — — —

Skoltiden förflöt och jag vet intet synnerligt att omtala från den tiden mera. Thorén var en god läromästare och även fader för oss och skonade oss icke, om vi gjorde oss skyldiga till några felsteg. "Den man älskar, den agar man och näpser", är skriftens ord och detta försökte han att efterkomma, blott av kärlek till oss. - - -

Under det sista läsåret gick jag även i den s. k. skriftskolan eller "läran", som man här kallar det, ehuru jag var ett år yngre än vanligt plägar vara. Där hade jag det rätt svårt, ty prosten gav mig till uppgift att i korthet uppteckna, vad han under lektionerna talat med oss. Jag skrev därför dagligen ett à 2 ark fulla, vilket var mycket påkostande. Dock gick det rätt bra; varje kväll måste jag uppläsa det för honom. — Om våren den 21 Mars 1876 blevo vi konfirmerade och avlade den bekännelsen att hela livet igenom bliva

trogna Herrens efterföljare och jag gjorde det verkliga av hjärtat. — — —

Examensdagen kom allt närmare och närmare och till sist hördes intet annat mer ibland oss än bara examen och examen. . . . Examen kom och examinerare voro prosten, baron v. Rosen från Lyckholm och Frischmann som åhörare. Allt gick väl, och jag fick bättre än jag kunnat vänta. . . . Således var nu dessa betydelsefulla år i mitt liv förbi; ja de betydelsefullaste som någonsin kunna komma, ty jag blev ju född på nytt under dessa åren och även i det lekamliga voro de betydelsefulla, ty jag fick ju då all min bildning och kunskap. O, den kära skoltiden. Den var nu slut och alla kamrater, som blivit så vana vid varandra, måste nu skiljas åt, en ganska smärtsam och påkostande stund. Avskedsstunden är ju alltid sådan. Prosten kallade oss om kvällen till sig och bjöd oss kaffe och tog avsked av alla. Julen kom och var och en gick hem till sitt.

Således var nu denna tid förbi. . . . Vi togo även avsked av våra lärare. Jag säger våra lärare i pluralis, ty under det sista året fingo vi en lärare till Paschlep, Johan Kuuskmann från Nyby, så att vi icke mer behövde gå till klockaren, vilket betydligt lättade vår sak. Han var även mera kunnig än klockaren.

Nu måste jag och alla mina kamrater börja en ny bana. Några fingo genast anställning, några måste vänta till våren. Men vart skulle jag taga vägen? Jag var ju /alltför ung/. Men Herren vet allting. ja Hans vägar äro icke våra vägar! — Medan jag var i skolan och fick höra och läsa om hedningarna och deras nöd och blindhet i det lekamliga och andliga, så uppsteg åter och åter den längtan hos mig att få ingå i missionskolan Johannelund och där utbildas till missionär, för att sedan kunna gå ut som missionär bland hedningarna. Jag kan nu icke med rätt minnas, hur det var med den saken, var det av barnslighet eller högmod eller av verklig kärlek till Gud, men jag hade en brinnande lust och omtalade det ofta för Thorén. Han lovade att skriva till Sverige och höra efter, om de ville intaga mig i skolan och det gjorde han även. O, vad jag väntade, vad utslag de skulle giva! Min längtan var outhärlig! Dock en sak, som även Thorén förr påmint mig om, var den, att jag även därtill var för ung! O, vad jag ville, att jag kunnat vara litet äldre! — Nu erhöll Thorén äntligen brev med avseende på min sak och deras mening var den: Han kunde väl få komma även trots sin ungdom, men eftersom det just nu har uppkommit många lärdomsväder i Sverige och det även synes förekomma inom skolan, så vore hellre att önska, att han bleve hemma, ty kommer han hit, så måste han även hålla sig åt den ena av denna stridens sida. (Det var isynnerhet den Waldenströmska försoningsläran och de frikyrkliga rörelserna, som då uppkommo). Detta läste Thorén för mig och jag /kan/ ej säga, huru det nedslog mitt mod, när allt mitt hopp med en gång syntes vara förbi. Men Herren vet vad bäst är. — — —

Vad skulle jag nu taga till? Mina tankar stodo alldeles stilla. Min bonde (farbror i Nömkull) behövde mig icke heller, ty här hemma fanns arbetspersoner tillfyllest. . . . Mina ögon voro även mycket dåliga och jag måste använda blåa glasögon för att skydda dem för det starka ljuset, som snön åstadkom. Således var jag även oduglig till allt arbete med ögonen. Men när

vi äro som mest rådlösa, då kommer Gud och visar, att Han ännu har många råd övriga. Thorén erhöll nu brev från Ev. Fost. Stiftelsens styrelse, att de ville underhålla mig, om Thorén ännu ville behålla mig hos sig och meddela mig ännu mera kunskaper. De lovade mig nämligen 100 kronor. O, vad det gladdade mig! Nu voro mina bekymmer med en gång försvunna och min framtid såg mera ljus ut. Thorén beslöt nu, att jag skulle få stanna kvar på Paschlep så länge dessa penningar räckte, för att hjälpa honom vid undervisningen med de gossar, som nu inträdde i skolan nyåret 1877. Så gick det även. Jag stannade kvar och fick så mycket penningar som jag var gång behövde för att inköpa till matvaror med mera. Jag åt tillsammans med gossarna, ty det blev nu förordnat, att de skulle få varm mat, soppa eller gröt till var middag och envar måste vid månadens början anskaffa så mycket som behövdes under månaden, gryn, ärter, potatis m. m. Jag hade det nu ganska bra i det lekamliga. Inga bekymmer om mat och dryck. . . . Jag var för det mesta hos Thorén, med vilken jag samtalade och läste. Lektioner höll jag även i hans ställe, då det var sådana, som jag kom ut med. Hos Kuuskmann lärde jag mig även att läsa tyska, av vilket jag haft mycken nytta sedan. Sålunda förflöt tiden till sommaren, då gossarna gingo var till sitt för att hålla ferier. Alla lämnade Paschlep, men jag blev kvar. . . . För att förströ mig, var jag några dagar i Nömkull för att bärga hö; sedan skickade Thorén åter bud efter mig, att jag skulle gå dit och sortera böckerna, som han just då erhöll från Sverige. Detta var ett nöje för mig, ty nya böcker och tidningar, ja all litteratur har alltid varit mitt största nöje. . . . Jag hade nu alla dagar god lektyr att fördriva tiden med, även började jag skriva en räkningsbok åt mig ur Kuuskmanns, som han skrivit i Kunda. Detta höll jag på med hela sommaren ända tills gossarna kommo igen. — Nu hade Kuuskmann emellertid gått till Kreutz klockare för att lära sig bokbindareyrket och kunde ej vända hem igen förrän i början av September, varföre jag i början fick tjänstgöra i hans ställe. Jag hade att hålla lektioner i ryska, räkning, skrivning och geografi tills han kom åter. Då lärde jag av honom även litet bokbinderi, som jag sedan fortfarit med ända intill nu (17/8 83). — — —

Hösten nalkades med snabba steg och jag kom i tvivelsmål om, var jag skulle få min boningsplats under den annalkande vintern. Att jag intet kunde bli på hovet för alltid, förstås av sig självt, ty penningarna voro nu snart slut; någonstädes måste jag dock gå. Som förr redan nämndes, så kunde jag ej gå till Nömkull, ty de behövde mig icke alls. Men o, vad den käre Guden har allt i ordning, var vi skola vara och vad vi skola äta och dricka. Nu hände det, att folkskollärareplatsen i Paschlep var ledig, eftersom deras förre skollärare A. Brus blev kallad till bibelkolportör i det Amerikanska bibelsällskapets tjänst, vilken kallelse hai även mottog. . . . Det /var/ just en lycka för mig, att jag på så nära håll kunde få plats under min lärares uppsyn. . . . Nu måste jag själv, ehuru blott 18 år gammal, bliva min egen herre ja t. o. m. en uppfostrare för barn, ehuru jag själv ej var annat än barn. Men när prosten vågade anställa mig därtill, så trodde jag även, att det skulle gå för sig. *Den 19 Oktober 1877* flyttade jag dit och nästa dag den 20 samma månad begynte jag hålla skola med barnen, som väl i början

var något oövat, men med tiden dock började gå bättre. Sålunda förflöt den vintern, utan att något ovanligt inträffade, utom det, att barnen ofta voro rätt ostyriga och ohörsamma. Men om våren, när prosten höll examen, så hörde jag just ingen knorrning, utan han tycktes vara nöjd. Blott två gossar sattes i häktelse för sin olydnad. Hälsan var under vintern rätt god, men sedan skolan slutades, var jag ofta rätt klen, troligen av den förskämda luften, som man hela vintern fått inandas. Paschleps skolhus är emellertid ganska litet och lågt för en sådan mängd av barn, ända till 50 stycken i vardagsskolan och omkring 30—35 i endags-skolan. — De barn, som gått tre vintrar, få ända till dess de gå i skriftskolan, en dag i veckan (om lördagarna) gå i skola och repetera det de lärt i vardagsskolan: biblisk historia, katekes, skrivning och räkning. — Att hålla skola där, var ingen lätt sak, ty två språk måste man undervisa barnen och dessa äro åter indelade i två klasser. Således, när man håller skola med de svenska barnen, så måste de estniska vara lediga eller skriva och tvärtom. Därav kom det även, att man aldrig kunde få det att vara tyst under lektionerna. Icke allenast i Paschlep, utan även i Österby och Sutlep förekommer samma förhållande, vilket behövde avhjälpas på något sätt.

Till lön erhöll jag där 100 rubel i året och dessutom ett stycke höslag utanför skolhuset omkr. 15 rbl i värde. Det var allt. Jag erhöll dock aldrig denna min lön ordentligt, en gav då och en annan då och jag måste för den skull någon gång vara utan och av denna orsak skuldsätta mig, sannerligen ett dåligt tecken för väldet. — — —

Året 1879 inträder och jag börjar efter slutade helgerier åter fortsätta med min skola. Herren var med mig och förlänade mig hälsa och krafter, ehuru jag ofta var mycket försumlig att prisa honom för det goda Han bevisat mig. — — —

Skolan pågick från årets början till den 15 April, då vardagsskolan slutade och barnen började gå var sin lördag (d. v. s. endagsbarnen den ena och vardagsbarnen den andra lördagen ända till den 20 Juli, då den upphör ända till början av Augusti. — — — På lediga stunder, isynnerhet om våren yrkade jag bokbinderi på hovet med hr Kuuskmans saker, själv hade jag inga, varföre jag nästan dagligen gjorde en tur till hovet, än för bokbinderi, än för att fördriva tiden med gossarna. Thorén besökte jag också. Även posten tvingade mig att göra dessa turer, ty jag var och är ännu i dag mycket begiven på tidningsläseri och väntade därför med spänd känsla efter varje postdag, måndag, onsdag och fredag. Jag läste Heml. v. R. p. p. leht. E. Postimees, Tall. Sbr., Missionsvännen och Lilla Missv., således många tidningar. — — —

Året 1880 inträdde och jag började skolan som vanligt efter trettondagen, utan att ha den minsta aning om, att det var sista månaden jag höll skola med Paschlepbarnen. Jag hade nu, efter att hava varit där från 19 Oktober 1877 till början av 1880, således något över 2 år, vunnit väldets förtroende och stadga i yrket, men måste sluta därmed av orsak, som sedan skall nämnas. Min verksamhet såsom folkskollärare var med *den 3 Febr. 1880* slut. Om jag blickar tillbaka på denna tid så skall jag finna, att Herren varit med mig. — — —

På nyåret 1880 intogs 3:dje klassen av gossar i Paschleps seminarium, sedan de förra före julen avlagt avgångsexamen. Hittills, medan de två första klasserna voro i skolan, hade undervisningspråket varit svenska; nu skulle i svenskans ställe det tyska språket intaga platsen, emedan svenska lärare ej mera behövdes. Thorén måste nu således börja lära det estniska språket, för att kunna göra sig förstådd av gossarna, som mestadels voro från Estland. För att lära sig språket, antog han förre eleven Jaan Liewoh till sin medhjälpare. Men genom ansträngning att lära språket och kanske även av annan orsak försvagades hans hälsa mer och mer, så att han blev ur stånd att längre hålla skola. Liewoh måste ofta hålla lektioner i hans ställe. Johan Kuuskmann åter, som tjänstgjort såsom lärare i ryska och estniska språket drabbades av samma öde, ehuru på helt annat sätt. — — — En ny lärare i hans ställe måste anskaffas, men var taga en sådan mitt i vintern! Nu blev det av prosten och Thorén bestämt, att jag skulle få lämna min plats och anträda Kuuskmans plats i seminarieskolan. När jag först hörde därom, så var det väl för mycket att tänka, men eftersom man väntade, att han kanske kunde bli bättre med tiden, så gick jag dit och höll skola i hans ställe tills han skulle själv kunna återtaga sin befattning. Gustav Dreymann, som var ledig, antog min plats så länge, vilken jag betalade för den tiden han höll skola i mitt ställe från 4 Febr. till d. 23 April. Men den väntan, att Kuuskmann skulle bli bättre, gick icke i fullbordan, tvärtom förvärrades han allt mera och han måste lämna Paschlep. — — — Jag blev nu antagen i hans ställe och lönen, som vid årets början blivit honom utbetald, måste han lämna från sig och giva mig, han hade blott 30 rbl. kvar, ehuru jag bort få 35 rbl. för två månader Febr. och Mars. Lönen var 200 rbl i året, således hälften mera än jag erhölet i folkskolan. Detta var nog gott för mig, men däremot ställdes också större fordringar på mig, ty att undervisa män är ej detsamma som att undervisa barn. — — —

Nu började jag hålla skola i seminariumet, vilket i början var rätt svårt, eftersom jag mycket förglömt av ryskan. Dock det gick. Thorén blev och mer och mer klenare och klenare, så att han ej mera kunde deltaga i undervisningen. Således måste vi med Liewoh för det mesta hålla skola. Thorén var dock den, som höll disciplin, eftersom gossarna naturligtvis hade mera respekt för honom. Och eftersom Liewoh ej lärt sig tyska och jag däremot något lärt mig detta av Kuuskmann, så måste jag taga även dessa, som Thorén skolat hålla. Liewoh fick däremot aritmetiken, i vilket han var mera kunnig än jag. (Aritmetik har jag alltid haft svårt att reda mig uti). — Sålunda höllo vi skola hela året ända till julen med två månaders ferietid under sommaren undantagen, då jag var för det mesta på hovet och någon dag även i Nömkull. Ehuru Thorén intet kunde hålla skola, så var han ändå oss till stor nytta, ett och annat behövde rådfrågas och även rättas. Han var mig även till hjälp för mitt andliga liv. Ofta voro vi om kvällarna tillsammans och läste Guds ord och bådo och jag blev starkt till den invärtes människan. I synnerhet boken "Vandren i ljuset" läste vi tillsammans och jag blev åtminstone till någon tid alldeles som på nytt väckt. — — — Från och med denna tid började jag även mera rannsaka ordet om huru det stod skrivet och Herren förde mig till en klarare insikt

däri. Jag fann, att allt, som gick under namn av "ren lära", icke var det och detsamma insåg även Thorén och vi samtalade ofta om de närvarande kyrkliga förhållandena att det ej stod rätt till. I Sverige hade P. Waldenström 1873, när Thorén kom hit, funnit, att uppfattningen om försoningen icke var biblisk och hans uppfattning av försoningen, spridde sig med hast till alla trogna och även jag likaså Thorén funno, att han hade rätt. Så var det också med nattvardsfrågan. På Wormsö hade redan rätt många avhållit sig från de statskyrkliga nattvardsgångarna och de syntes mycket lyckliga i sin Gud. Nu var jag en gång på besök hos Hammerman och då deltog jag även med dem, varav jag blev så uppmuntrad och uppfriskad, som jag aldrig förr fått erfara. Detta befästade mig mer och mer i den uppfattningen, att en reformation i kyrkligt hänseende var nödig, men som icke under härvarande förhållanden var alldeles möjligt. Från och med den tiden 1881 började det överallt att rannsakas i denna viktiga sak, men har icke kommit något verkligt resultat utav utom på Wormsö och i Rickholz intill denna dag (18/8, 83). När jag nu själv börjat fatta saken helt annorlunda, så förstås även att jag ej kunde lära annorlunda i skolan, med vilket prosten icke kunde vara nöjd. Dock fick det fortgå hela tiden, utan att han avskedade mig därföre. Thorén höll sig neutral i detta stycket, utan att säga rent ut, till vilken sida han höll sig, men trots all försiktighet uppväckte han ändå prostens misstankar, ehuru han icke sagt honom det. Vi kommo båda i den svåra ställningen att handla annors än vi voro i samvetet övertygade vara sanning. På detta sätt och under sådana förhållanden hade år 1880 flytt för att aldrig mer komma tillbaka. Och eftersom Thorén icke mer kunde utträta något här, skola kunde han ju icke mer hålla, så fick han lov att flytta om våren till sitt hemland, för att förbättra sin hälsa; Estlands klimat kunde han ej mera uthärda. Han var ända från nyåret 1881 ut till våren så länge han var på Paschlep nästan sängliggande och således mer till ingen nytta för skolan. Jag och Liewoh måste nu ha allt ansvar på oss i synnerhet jag, som var äldre. Dock voro vi båda för unga därtill, men saken kunde icke hjälpas. Jag kände ofta, huru oduglig jag var att förestå en skola, men när Gud nu ville låta mig göra det, så kunde jag ej ha någonting däremot. Att eleverna icke voro nöjda kunde man väl förstå, isynnerhet när det blev bestämt, att Thorén skulle fara, men saken kunde inte hjälpas, om skolan skulle bliva oupplöst.

Våren kom, och så snart ångbåtarna började gå, sammanpackade Thorén sina saker och lämnade oss kanske för alltid. Jag tror det var den 21 Maj. O, vilken hjärtslitande scen att se honom fara, han, som varit upphovet till de andliga rörelserna på Nuckö. --- Nu måste vi reda oss så gott vi kunde utan honom; jag bad Herren om vishet att kunna hålla tukt och ordning inom skolan och Herren hörde min bön, gossarna voro hela tiden rätt snälla. ---

Undervisningen fortfor med de av elever, som blevo undervista till lärare. Jag har intet att tala om dem, ty de voro annars snälla, ehuru de flesta voro främmande för Gud. Jag undervisade i kristendomsämnen en timme om dagen. Därigenom kom jag i tillfälle att få göra mig bekant med deras andliga ställning. — Något före julen 1881 förekom dock något, som för-

ändrade saken litet. Jag skrev näml. ett brev till red. av tidningen "Hemlandsvännen" i Stockholm, däri jag omtalade ställningen här i Estland och isynnerhet på Nuckö och Wormsö. Detta var litet för mycket för prosten, som kom att läsa nämnda artikel. Jag fick stå till svars för detta och blev hotad med att bli förlustig min skollärarsyssla, om jag ville fortfara med sådant. Han fick av nämnda förhållande veta, att jag var "förvillad av Waldenström", varföre han mycket fruktade, att jag skulle besmitta även skolan av detta. Antingen skulle jag lova att aldrig mer skriva i tidn. eller prenumerera på Hemlandsvännen, eller skulle jag lämna min post. På min hustrus önskan valde jag dock det förra. Hon kände då ej mycket till förhållandet i denna sak, och tänkte även, att jag verkligen borde taga skulden på mig, att jag felat. — Sedan dess, under det nya året, fick jag ej mera undervisa i katekes, utan detta ämne gavs åt Liewoh, den andra läraren. Meningen var att, jag ej skulle få undervisa i religion, men det lät sig ej göra annars, än att jag dock fick ha bibelförklaring med gossarna två ggr i veckan. Således hade jag ännu tillfälle att "förvill", om jag velat. Sedan dess har jag blivit mer och mer förvisvad om vad sanning är och detta som har tyckts vara förvillelse, har för mig blivit mer och mer sant, näml. att de troende ensamma skola tillsammans fira Herrens nattvard m. m. ---

Av nämnda förhållande kommo vi i rätt spant förhållande med prosten och troligen var det ock en orsak, varföre skolan sedan upplöstes, när denna klass hade genomgått sin kurs. Så fortfor undervisningen ända till sommarferierna, då var och en återgick till sitt för att vila sig från ansträngningen. Och emedan vårt hus på Paschlep blev uthyrt åt hyresgäster från Petersburg för två månader under sommaren, så flyttade vi under den tiden till Sutlep och bodde hos mina svärföräldrar. Där föddes ock vår förstfödde son Joel Benjamin, den 16 Juni 1882. ---

Efter feriernas slut den 15 Augusti foro vi åter till Paschlep och skolan började som vanligt och gick sin vanliga gång. Det var den sista terminen. Slutet nalkades och vart vi då skulle taga vägen, det visste vi icke, men Gud visste det nog. ---

Det var ännu under tiden medan skolan pågick, ovisst, huru det skulle bli med skolan, skall hon fortsättas eller ej. Prosten sade sig vara oviss om saken. Vi svävade i ovisshet om vad det skulle bliva av. Men något före avgångsexamen blev det dock bestämt att skolan skulle avstanna till en tid, tills ett nytt hus för skolans räkning bleve uppfört. Således var det nu bestämt, att vi måste lämna Paschlep mot julen. Examen hölls, om jag minnes rätt d. 17 December 1882 och den utföll väl, så att alla elever fingo goda betyg och kunde bliva lärare i folkskolorna. Det gick verkligen bättre än vi vågat hoppas. --- Nu måste vi lämna vårt kära Paschlep, där jag bott från hösten 1873 — vintern (December 1882) således 9 år. Där blev jag först undervisad fr. 1873—1876; fr. 1877—1880 var jag lärare i Paschleps folkskola och fr. 1880—1882 lärare i Paschleps seminarium. — När jag tänker tillbaka på denna tid, så kan jag ej annat än under gråt sucka. O, Herre, vad är jag, att Du så nådeligen burit mig under hela tiden liksom på örningar! Din barmhärtighet är över all beskrivning stor o dyre Herre!

Nu arbetar tryckeriet på

BOKEN OM ESTLANDS SVENSKAR

DEL I

Den beräknas bli färdig i mars 1961 och omfattar c:a 450 sidor

Har du inte redan beställt den

*gör det nu genom att anteckna beställningen på postgirotalongen
när du betalar Kustbon eller S. O. V.*

Förhandsbeställning medför 25 % rabatt på priset som blir 35-40 kr.

Lars Lindström

**STORMAR
ÖVER
ORMSÖ**

— svenskt ödesdrama i österled

"intressant och lättläst självbiografi — episoder av möten med ryska tjekamän och tyskt nazifolk."
Alf Åberg i SvD

"Jag har läst den med spant intresse från början till slut."
Prof. Birger Nerman

14:50

Rabén & Sjögren

75 år

Sjöingenjör W. Dovkont

En god och trevlig sjöbuss, sjöingenjör *Wladislav Dovkont*, som nu kastat ankar i *Johanneshov*, fyllde lördagen den 22 oktober 75 år. Jubilaren föddes i Libau, Lettland, och kom i unga år till sjöss. Han tog maskinistexamen, som det hette på den tiden, i Riga 1912 och for sedan på olika fartyg mellan Östersjöprovinserna och England. Som löjtnant deltog han i första världskriget på ett minfartyg och belönades med S:t Stanislavorden. År 1944 tog sig sjöingenjören med familj över till Sverige, där han under senare år haft en del anställningar, bl. a. på Nordiska kompaniet.

Dovkont har, inte minst i *Johanneshov*, förskaffat sig många vänner. Går han till *Skanskvarn*, kan han se *Årstaviken*, som ändå är en flik av *Östersjön*.

Vi saluterar med flaggan!

Ing.

Vår kära Mamma
Mormor och Mormorsmor
Änkefru

Gertrud Österlin

f. Nyblom

född den 23 nov. 1873 på Ormsö
fick hembud av Herren i sitt hem i
Stockholm den 4 okt. 1960.

Djupt sörjd och saknad av
Barn, Barnbarn, Barnbarnsbarn
samt släkt och vänner.

Vilken sällhet oss väntar där ovan i det
land, där de saliga bo.
Vilken fröjd skola där vi få njuta uti
hemmet för evig ro.

Döda

Isak Alström, född den 24 mars 1870 på Runö, avled den 13 sept. 1960 på Ljusterö.

Änkefru Agneta Bergström, född Enkel den 23 sept. 1886 på Ormsö, avled den 25 sept. 1960 i Södertälje.

Hans Broman, född den 21 okt. 1868 på Ormsö, avled den 16 nov. 1960 i Stockholm.

Änkefru Alide Erm, född Bertelsson den 1 augusti 1884 på Nargö, avled den 10 mars 1959 på Stureby Vårdhem i Stockholm.

Johan Fagerlund, född den 30 nov. 1870 i Rickul, avled den 27 juni 1960 i Mariestad.

Anders Hammerman, född den 25 sept. 1898 på Ormsö, avled den 16 sept. 1960 i Segeltorp.

Daniel Heinrich Mattson, född den 24 dec. 1888 på Nargö, avled den 30 oktober 1960 på Lidingö.

Fröken Hilda Koinberg, född den 15 juli 1904 i Rickul, avled den 10 oktober 1960 i Stockholm.

Fru Lena Mickelin, född Nilsson den 14 mars 1904 i Rickul, hemort Ormsö, avled den 29 sept. 1960 i Solna.

Johan Nordgren, född den 10 mars 1874 på Runö, avled den 3 okt. 1960 på Lidingö.

Anders Strandberg, född den 31 mars 1903 på Ormsö, avled den 29 sept. 1960 i Stockholm.

Änkefru Katarina Städ, född Slet den 21 dec. 1895 på Ormsö, avled den 29 sept. 1960 i Stockholm.

Fru Maria Vesterman, född Viberg den 4 april 1895 i Rickul, avled den 2 sept. 1960 i Upplands-Tuna.

Änkefru Gertrud Österlin, född Nyblom den 23 nov. 1873 på Ormsö, avled den 4 okt. 1960 i Stockholm.

Min älskade Maka
vår kära, lilla Mamma,
Mormor och Farmor

Maria Westerman

född den 4 april 1895 i Rickul,

insomnade lugnt och stilla i tron på sin
Frälsare den 2 sept. 1960 i hemmet i Upp-
lands-Tuna. Innerligt sörjd och saknad,
men i ljusst minne bevarad av oss, Systrar,
släkt och vänner samt Saringe Missions-
församling.

ERIK

Fredrik och Helmi Rosalie och Erik
Harald och Ingegerd Ingeborg och Harry
Sven och Gerd Axel
Barnbarnen

Flitigt har Du alltid strävat,
utan klagan smärtan bar.
Nu Du vilan funnit har.
Tung är sorgen, svår att bära,
tomt det är i hemmets vrå.
Men av allt Du gav oss, kära,
finns minnet kvar ändå.

Min älskade Maka
vår kära Mor och Mormor

Lena Mickelin

född den 14 mars 1880

har i dag hastigt lämnat oss,
släkt och vänner.

Solna den 29 sept. 1960

HANS

Barnen Barnbarnen

Ett strävsamt liv har slocknat ut,
en flitig hand har domnat.
Din arbetsdag har nått sitt slut,
Ditt trötta huvud somnat.

Vår kära Syster

Hilda Koinberg

född den 15 juli 1904 i Rickul,

död den 10 oktober 1960 Stockholm,

har lämnat oss i djupaste sorg och saknad.

Syskon Syskonbarn

Släkt och många vänner.

Vid Din dödsbädd smärtans tårar strömma,
Varför skulle Du så fort gå bort?
Slitna äro banden ömma,
skiljas är så svårt, så svårt.
Och det känns som sol gått ner,
när Dina ögon ej stråla mer.

Vår käre Far
Farfar och Morfarsfar

Hans Broman

* 21 okt. 1868

insomnade lugnt och stilla i dag. Djupt
sörjd och i tacksamt minne bevarad av
oss, släkt och vänner.

Stockholm den 16 nov. 1960

JOHANNES och GERTRUD

HANS och MARIA

LARS och MARIA

Barnbarn och Barnbarnsbarn

Så tag nu mina händer
Och led du mig
Att saligt hem jag länder,
O Gud, till dig.

Min älskade Make
vår käre Pappa

Anders Hammerman

född den 25 september 1898,

insomnade lugnt och stilla i sitt hem.

Djupt sörjd och saknad av

MAKA

Barn, Syskon, släkt och vänner.

Segeltorp den 16 september 1960.

Vi får möta de kära en gång
Under jublande sällhet och sång.
Då skall klart vi förstå
Varför Gud handlat så.
Varje varför sitt svar skall få.

Min kära Maka
vår älskade Mor, Farmor och Mormor

Maria Lindkvist

född den 7 april 1891 på Ormsö, av änglar
buren den 8 juli 1960 till åskådningen i
sitt himmelska hem. Innerligt djupt sörjd
och saknad, men förbliver i tacksamt
minne bevarad av oss, syskon,
släkt och vänner.

ANDERS

Barn, Barnbarn och Barnbarnsbarn

Inga sorger, inga tårar, ingen natt skall vara där.
Jordens oro när ej detta sköna hem,
intet missljud mera stör helgonskarans jubelkör
i det strålande Jerusalem. Joh. 17: 24.

Min älskade Make
Min käre Far

Anders Strandberg

född den 31 mars 1903,

har i dag lämnat oss i djupaste sorg
och saknad.

Stockholm den 29 sept. 1960.

AGNETA

Egil och Inga-Maj

Mor, Syskon, släkt och vänner.

Flitig så länge krafterna räckte,
Fridsam och nöjd så länge Du levde Din tid,
Somnat när allmakten livslågan släckte.
Ljust är Ditt minne. Vila i frid.

FAMILJENYTT

Lysning

I Stockholm den 6 november 1960, Ivar Moberg och Lydia Friberg.

Bemärkelsedagar

90 år

Kristian Hamberg, f. den 11 mars 1871, Rickul.

85 år

Mari Borrman, f. Dyrberg den 8 januari 1876, Rickul
Johan Norrman, f. den 17 jan. 1876, Ormsö
Katarina Blomman, f. Alström den 13 mars 1876, Ormsö
Josef Hallman, f. den 16 mars 1876, Rickul
Johan Lindkvist, f. den 17 mars 1876, Ormsö
Anders Besterman, f. den 30 mars 1876, Rickul

80 år

Kristian Koinberg, f. den 16 jan. 1881, Rickul
Adam Vestersten, f. den 5 februari 1881, Nuckö
Anders Vesterholm, f. den 10 febr. 1881, Rickul
Kristian Heimán, f. den 5 mars 1881, Rickul
Eva Brunberg, f. Brunberg den 12 mars 1881, Rickul
Lisette Amalie Söderman, f. den 22 mars 1881, Vippal.

75 år

Maria Heldring, f. Talberg den 6 jan. 1886, Rickul
Rosalie Luup, f. Bombas den 22 jan. 1886, Hapsal
Lars Grundström, f. den 20 febr. 1886, Ormsö
Johan Slät, f. den 7 mars 1886, Ormsö
Alfrida Katarina Matson, f. Holm den 10 mars 1886, Reval
Johan Törnblom, f. den 13 mars 1886, Ormsö
Axel Markus, f. den 14 mars 1886, Reval
Anders Vesterby, f. den 28 mars 1886, Rickul
Anders Jakobsson, f. den 29 mars 1886, Rickul

70 år

Johan Ömblus, f. den 2 jan. 1891, Reval
Maria Fagerros, f. Nordbäck den 4 jan. 1891, Ormsö
Gertrud Lundström, f. Lindkvist den 7 jan. 1891, Ormsö
Anna Elfrida Sandvik, f. Palmkron den 13 jan. 1891, Vippal
Kristjan Skönberg, f. den 25 jan. 1891, Nuckö
Lovisa Peedu, f. Brun den 25 jan. 1891, Nuckö
Agneta Alberg, f. Bergström den 7 febr. 1891, Ormsö
Lovisa Heldring, f. Alberg den 9 febr. 1891, Rickul
Juli Mäele, f. Kehlman den 21 febr. 1891, Korkis
Lovisa Kristina Tammik, f. Holm den 22 febr. 1891, Reval
Gertrud Lundkvist, f. den 5 mars 1891, Ormsö
Maria Lindström, f. den 7 mars 1891, Ormsö

60 år

Pauline Järve, f. den 2 jan. 1901, Rickul
Maria Stahl, f. Ambros den 3 jan. 1901, Rågöarna
Gottfrid Haggarrson, f. den 6 jan. 1901, Runö
Asta Julia Leontine Nau, född Malm den 20 jan. 1901, Reval
Mathilda Dyrberg, f. Hamberg den 22 jan. 1901, Rickul

Sigrid Böttker f. Nuchtern-Nyström den 23 jan. 1901, Reval
Sofia Liin, f. Timmerman den 26 jan. 1901, Rickul
August Mihlberg, f. den 3 febr. 1901, Rågöarna
Anders Lindström, f. den 6 febr. 1901, Ormsö
Elvine Bedman, f. den 16 febr. 1901, Nuckö
Anna Jürgenson, f. Umda den 17 febr. 1901, Reval
Paul Vesterholm, f. den 18 febr. 1901, Rickul
Alexander Ahlberg, f. den 8 mars 1901, Rickul
Hans Nordsten, f. den 9 mars 1901, Ormsö
Elisabeth Jänes f. Iverson den 13 mars 1901, Reval
Anders Öman, f. den 13 mars 1901, Ormsö
Jakob Luks, f. den 17 mars 1901, Rickul
Elvine Lagman, f. Heyman den 22 mars 1901, Rickul
Oskar Ribon, f. den 29 mars 1901, Nuckö
Maria Sjölund, f. Koinberg den 30 mars 1901, Rågöarna

50 år

Alfred Jakobson, f. den 2 jan. 1911, Rickul
Oskar Söderlund, f. den 19 jan. 1911, Rickul
Elfrida Alun, f. den 26 jan. 1911, Nuckö
Eleonora Küün, f. Klaus den 2 febr. 1911, Reval
Peter Blomkvist, f. den 7 febr. 1911, Runö
Robert Hallberg, f. den 10 febr. 1911, Nuckö
Alfred Hallman, f. den 13 febr. 1911, Rickul
Elisabeth Sund, f. den 13 febr. 1911, Asuküla
Mathilda Margareta Aman, f. Koinberg den 20 febr. 1911, Nuckö
Gerda Maria Ruth Linneberg, f. Denecke den 21 febr. 1911, Reval
Olga Thomsson, f. Sandsten den 21 febr. 1911, Rickul
Mina Ahlström, f. Timmerman den 26 febr. 1911, Ormsö
Katarina Ahlberg, f. Benholm den 3 mars 1911, Ormsö
Viktor Voldemar Jurgensman, f. den 6 mars 1911, Nuckö
Alma Mathisen, f. Rant den 12 mars 1911, Nuckö
Elisabeth Adelman, f. Heldring den 17 mars 1911, Rickul
Magdalena Larsson, f. Strömfeldt den 25 mars 1911, Runö
Maria Dahl, f. den 29 mars 1911, Ormsö
Lars Lilja, f. den 29 mars 1911, Ormsö.

ESTLANDSSVENSKA MÖTEN i Betesdakyran

Floragatan 8, Stockholm

Lördagen den 7 januari 1961 kl. 18.00:

Samkväm med kaffeservering.

Pastor Arthur Johanson talar.

Söndagen den 8 januari 1961 kl. 15.00:

Allmänt möte. Predikan av Pastor

Arthur Johanson.

Alla hjärtligt välkomna.